

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут

**Щорічна Всеукраїнська науково-
практична конференція
молодих вчених**

**«Вдосконалення правового
регулювання прав та
основних свобод людини і
громадянина»**

5-6 травня 2023 року

Івано-Франківськ, 2023

ББК 67.9(4УКР)

В25

Редакційна колегія:

Микитин Ю.І. - директор навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доцент кафедри політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент;

Козич І.В. - доктор юридичних наук, завідувач кафедри політики в сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права;

Квасниця С.М. - завідувач інформаційно-видавничого відділу навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

В25 Вдосконалення правового регулювання прав та основних свобод людини і громадянина [Текст] : Матеріали щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених (5-6 травня 2023 р.). Івано-Франківськ, 2023. 90 с.

У збірник включені тези доповідей учасників щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, яка відбулася 5-6 травня 2023 року на базі навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Теоретичні положення і рекомендації учасників конференції щодо удосконалення законодавства України стануть ще одним кроком на шляху розвитку правової думки, формування молодих правників.

ББК 67.9(4УКР)

© Навчально-науковий юридичний інститут
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника, 2023

Knysh V.V.

*Vasyl Stefanyk Precarpathian national university,
doctor of law, professor of the department of
constitutional, international and administrative law of
the educational and scientific law institute*

PROBLEMS OF PROTECTING THE RIGHTS OF PRISONERS OF WAR IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The most acute problematic issues in the field of human rights protection in the security and defence sector are significantly related to the consequences of the large-scale armed aggression against Ukraine, which began on February 24, 2022. In view of these circumstances, the Commissioner for Human Rights paid considerable attention to the issue of the implementation of the rights and freedoms of military personnel, prisoners of war, illegally held civilians (hereinafter referred to as civilian hostages), as well as persons who went missing under special circumstances and their family members in conditions of armed aggression against of Ukraine [1].

A significant factor that causes a significant number of cases of rights violations is the failure of the Russian Federation, as a state that committed unprovoked armed aggression against Ukraine, to comply with the norms of international humanitarian law regarding Ukrainian prisoners of war and civilians detained in the Russian Federation or on the territory of Ukraine temporarily occupied by it, their exchange or return.

From the point of view of international humanitarian law, prisoners of war are considered to be persons from among the combatants who during the war were in the power of the enemy side. According to the Geneva Convention for the Treatment of Prisoners of War (1949), prisoners of war must always be treated humanely. Any unlawful act or omission on the part of the Detaining Power which causes the death or creates a serious threat to the health of a prisoner of war in its custody is prohibited. It is also forbidden to mutilate prisoners of war. The detaining state is obliged to provide them with medical care. Premises intended for individual or collective use by prisoners of war

must be completely protected from moisture, adequately heated and lighted, particularly between the onset of darkness and the turning off the lights. The basic daily ration must be sufficient in quantity, quality and variety to maintain the good health of prisoners of war and prevent weight loss or the development of malnutrition.

During the international armed conflict that has been ongoing in Ukraine since 2014, and the unprovoked large-scale armed aggression against Ukraine that began on February 24, 2022, prisoners of war were captured by both opposing sides during hostilities. At the same time, there is a significant difference between the conditions of detention of prisoners of war by the Ukrainian side and the Russian side.

Thus, according to information obtained during confidential interviews of Ukrainian servicemen released from captivity, the aggressor state, contrary to the norms of the Geneva Convention, did not create special camps, in connection with which prisoners of war are kept mainly in places of deprivation of liberty of the penitentiary system of the Russian Federation, in fact in the conditions of prisoners persons. The treatment of Ukrainian prisoners of war by the administration and staff of these institutions is worse than that of convicts. Released from the captivity of the Russian Federation, Ukrainian servicemen testify to their brutal treatment, report facts of torture, physical and psychological violence.

The temperature regime of the places of detention is not observed: minimum heating, according to those released, was provided only in December 2022. It is very humid in the cells, which leads to the constant presence of persons in wet things. Prisoners of war were almost never given access to the toilet, as it was necessary to obtain the permission of the guard. In addition, upon release, cases were reported when buckets were placed in non-residential premises (garages) where prisoners were kept, instead of the opportunity to go to the restroom.

In all places of detention, prisoners of war were placed in overcrowded cells, for example, 31–35 people in a cell, where 6 people stood and waited for their turn to sleep, because it was not possible to be accommodated otherwise, the prisoners slept on wooden pallets, which were covered with cardboard and material similar to artificial leather (dermatin). Warm things were not provided until December 2022. A blanket or things to cover yourself with were not issued. In

most places of captivity, sanitary and hygienic conditions were terrible. There were no conditions for washing. To wash clothes, the prisoners shared one bowl of water for 300 people.

According to the testimony of former female prisoners of war, in June-August 2022, they were kept in separate rooms in the same colonies as men. In the future, they were transferred to women's colonies, where they were kept under regime conditions of those deprived of their freedom for criminal offenses.

Prisoners of war are not provided with the minimum necessary to maintain the functioning of the body with a diet, the lack of access to food is used as a method of torture (artificial starvation for several days). Lack of adequate medical care is a typical violation of the right to provide necessary primary medical care to prisoners of war. Almost all of the returned prisoners are in dire health, most of them severely emaciated due to poor nutrition and ill-treatment in captivity. The lightly wounded are kept together with other prisoners of war. The seriously injured and seriously ill are kept in hospitals or civilian hospitals. According to those released, the conditions of detention are satisfactory, but supportive treatment is provided.

Prisoners of war are not provided with permanent treatment, such as hormone therapy, antiretroviral therapy, tuberculosis therapy, due to which the risk of health deterioration, changing the phase of the course of the disease to a more serious one and, as a result, infection of other persons increases.

The coordination headquarters is taking measures to establish the supply of Ukrainian prisoners of war with the necessary things and shoes that correspond to the season, and medicines. However, this initiative is currently not of a regular nature due to the position of the Russian side.

The russian side fundamentally ignores the mandate of the ICRC and UN representatives in accordance with international humanitarian law to implement the powers defined by the Geneva Conventions, in particular in terms of visiting the places of detention of Ukrainian prisoners of war and civilian hostages both on the territory of the Russian Federation and on the temporarily occupied territories of Ukraine.

Despite the statement of the Red Cross about the allegedly arranged process of its representatives visiting Ukrainian soldiers in Russian prisons, it has not been possible to verify these statements so far. On the other hand, according to the testimonies of Ukrainian prisoners of war who were held in places of detention (retention facilities, colonies, prisons mainly in the regions of the Russian Federation bordering Ukraine and the Russian Federation), during their time in captivity representatives of the International Committee of the Red Cross did not conduct any visits or measures to control the conditions of detention or providing medical assistance.

Instead, Ukraine, in accordance with the requirements of the Geneva Convention, created a special camp for Russian prisoners of war with proper conditions of detention, which in particular consist in providing: clothes and shoes according to the season, conditions for work and receiving payment for it, three meals a day, the possibility of correspondence with relatives, passing medical examination and, if necessary, treatment, etc. During the transfer to the camp, prisoners of war are temporarily held in specially created sections of places of deprivation of liberty of the penitentiary system of Ukraine separately from arrested/convicted persons.

According to the Minister of Justice of Ukraine, 3,000 hryvnias are needed per month for food, clothing, hygiene products, and utility bills for one prisoner of war (not including the costs of medical equipment, medicine, staff salaries, etc.) [2].

The proper condition, conditions and nature of the detention and treatment of Russian prisoners of war, their compliance with the norms and requirements of international humanitarian law, were confirmed by the monitoring visits of the Commissioner's Secretariat in 2022.

1. <https://media.un.org/en/asset/k11/k1lv6pzz6>.

2. *Request for urgent measures concerning Ukrainian prisoners of war (2022)*.

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=003-7411153-10142112&filename=Request%20for%20urgent%20measures%20concerning%20Ukrainian%20prisoners%20of%20war.pdf>.

Гавриленко Н. А.

*аспірантка Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності імені академіка
В.В. Сташиса НАПрН України*

ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИНАМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАПОБІГАННІ ПЕНІТЕНЦІАРНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Високий рівень пенітенціарної злочинності є однією з найгостріших проблем кримінально-виконавчої системи в Україні. Не дивлячись на те, що метою покарання є виправлення, ресоціалізація засуджених та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, засуджені часто повторно вчиняють нові кримінальні правопорушення і навіть більшої тяжкості, аніж ті, за які їх було засуджено.

Проблеми пенітенціарної злочинності та безпеки в установах виконання покарань були предметом дослідження низки українських науковців: Ю.В. Бауліна, В.С. Батиргареєвої, І.В. Боднара, О.В. Гальцової, Б.М. Головкина, О.М. Джужі, О.Г. Колба, Ю.В. Кернякевич -Танасійчук, І.М. Копотуна, М.С. Пузирьова, В.В. Сташиса, А.Х. Степанюка, І.С. Яковець та ін.

Органи та установи виконання покарань, на думку Ю.В. Кернякевич-Танасійчук, мають виконувати роль суб'єктів запобігання злочинності [1]

Однак, протягом багатьох років Україні рівень рецидивної злочинності, зокрема й пенітенціарної, яку В.С. Батиргареєва вважає найбільш небезпечним її видом [2, с. 355], лише зростає.

Статистичні дані свідчать про те, що органи та установи виконання покарань не показують високої ефективності. Так, у 2009 – 2014 років фіксувалось 3, 85 злочини на 1 тис. ув'язнених. За період 2015 – 2019 років вже 7, 6 злочини на 1 тис. ув'язнених [3]. І це не враховуючи великої кількості злочинів, які часто в установах виконання покарань просто не фіксуються.

І.С. Яковець вказує на важливу проблему, що є причиною таких показників, зазначаючи, що у науці і практиці доволі пошире-

ною є думка, що безпека в колоніях напряду залежить від небезпечності категорій засуджених, які перебувають в установі, а чи не єдиним ефективним засобом впливу на оперативну обстановку в колоніях визнається: існування широкого спектра каральних заходів, можливість притягнення до кримінальної відповідальності за злісну непокору адміністрації установи, а також проведення оперативно-розшукової роботи [4].

Натомість сучасний підхід, основою якого є міжнародні стандарти поводження із засудженими, базується на потребі існування безпечного середовища в установах виконання покарань, яке, звісно, неможливо досягти каральними заходами.

Необхідність існування безпечного середовища в установах виконання покарань визначена й низкою національних програмних документів останніх років. До них можна віднести Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, затверджену Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 654-р від 13.09.2017 р. [5]; Річну Національну Програму під егідою Комісії Україна-НАТО на 2020 рік, затверджену Указом Президента України №203/2020 від 26.05.2020 р. [6]; Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та операційного плану її реалізації у 2022—2024 роках, затверджених Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1153-р від 16.12.2022 року [7].

При цьому безпечне середовище має будуватися на поєднанні динамічної безпеки, що зменшує ризик вчинення правопорушень; забезпечення процедурної безпеки, що регулює правила застосування заходів; забезпечення фізичної безпеки, що знижує рівень небезпеки в органах і установах кримінально-виконавчої системи [6].

Варто зазначити, що ані визначення поняття безпечного середовища, ані його складових ні в міжнародному, ні в національному законодавстві не надається і наразі становить предмет наукових дискусій.

Так, І.С. Яковець визначає динамічну безпеку в установах виконання покарань як спосіб організації процесу виконання покарання у виді позбавлення волі, який базується на розвитку позитивних відносин із засудженими, їх зайнятості, встановленні

довірливих відносин із ними та ефективної комунікації, що призводить до обізнаності персоналу з процесами, які відбуваються у місці тримання засуджених [4].

Також динамічну безпеку пропонується розуміти як знання того, що відбувається у в'язниці, на додаток до гарантування безпечного та надійного обміну інформацією, на який покладається весь спектр дій, що складають в'язничне життя. При цьому до її елементів відносять: добрі взаємини між персоналом і ув'язненими; конструктивний режим; безпечне середовище; усе, що знижує схильність чи можливість втекти або сховатися від правосуддя [8 ст. 80, 81].

Якщо ми намагаємося трансформувати негативну культуру в'язниць у щось позитивне, то повинні забезпечити позитивне ставлення персоналу до своєї роботи та засуджених [9 ст. 9].

Концепція безпеки передбачає значно більше, ніж фізичні бар'єри для втечі. Набагато важливіше усвідомлювати можливі загрози для безпеки раніше, ніж вони виникають. Динамічна безпека є не просто засобом запобігання ув'язнених від втечі, це є також засіб підтримки добрих відносин з ув'язненими [8 ст. 82].

Такі умови якнайкраще допомагають запобігти пенітенціарній злочинності.

На думку І.Г. Богатирьова, для організації ефективної роботи щодо запобігання пенітенціарній злочинності необхідно, щоб усі співробітники органів та установ виконання покарань добре володіли оперативною обстановкою, знали кримінально-правову та кримінологічну характеристику пенітенціарної злочинності, а також структуру міжособистісних відносин засуджених, які відбувають покарання [3. с. 170].

В свою чергу А.І. Богатирьов вказує, що результати роботи щодо запобігання пенітенціарній злочинності можуть бути досягнуті за більш високого рівня кваліфікації та професійної майстерності персоналу, який, володіючи необхідними силами й засобами, зможе більш успішно вирішити покладені на нього завдання.

Отже, побудова відносин між засудженими та персоналом установ виконання покарань відповідно до вимог щодо динамічної безпеки обумовила б виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; дозволила б вчасно

вживати заходи щодо їх усунення шляхом здійснення впливу на засуджених, що потенційно можуть вчинити кримінальне правопорушення; виявляти такі правопорушення, велика частина яких нині навіть не фіксується в силу їх приховування; та ін.

Крім того, динамічна безпека є складовою безпечного середовища, яка найменше залежить від обсягів державного фінансування (на відміну від фізичної безпеки) та довготривалого законотворчого процесу, що передбачає великий проміжок часу для її забезпечення (на відміну від процедурної безпеки). Основною її запорукою є належна робота персоналу установ виконання покарань.

Тому в повоєнні часи, в умовах складної економічної ситуації та зростання кількості соціальних проблем при яких все ж існуватиме необхідність реформування кримінально-виконавчої системи, забезпечення динамічної безпеки може не лише сприяти запобіганню пенітенціарній злочинності, а й стати першим фундаментальним кроком щодо створення безпечного середовища в установах виконання покарань та приведення умов тримання засудженими у відповідність до міжнародних стандартів.

1. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. *Запобігання злочинності як сфера співпраці кримінально-виконавчої та кримінологічної (профілактичної) політик України. Актуальні проблеми чинного законодавства України: Збірник наукових статей.* м. Івано-Франківськ. 2016 (42) с. 171-181. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/8755> (дата звернення: 29.04.2023).
2. Батиргареева В. С. *Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія.* Харків: Право, 2009. 576 с.
3. Ягунов Д.В. *Українська пенітенціарна політика (1991 – 2020): узагальнення модуляції та оцінка основних показників* URL: <https://www.yagunov.in.ua/?p=2894> (дата звернення: 29.04.2023).
4. І.С. Яковець. *Динамічна безпека в установах виконання покарань як основа профілактики правопорушень.* Вісник кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). URL: <https://www.academia.edu/19828311> (дата звернення: 29.04.2023).
5. *Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-p#Text> (дата звернення: 29.04.2023).
6. *Річна Національна Програма під егідою Комісії Україна-НАТО на 2020 рік: Указ Президента України від 26.05.2020 р. №203/2020* URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2032020-33861> (дата звернення: 29.04.2023).

7. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022—2024 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 р. №1153-р № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-p#Text> (дата звернення: 29.04.2023).
8. Романюк О.В., Вишневський О.С., Музика В.В. *Оперативно-розшукова діяльність та безпека в пенітенціарних установах: навч. посіб.* / [заг. ред. В.О. Човган]. Біла Церква, 2019. 272 с.
9. Богатирьов І.Г. Загальні засади пенітенціарної кримінології. *Вісник Кримінологічної асоціації України: зб. наук. пр. м. Харків, 2012 (1) с. 170–178.*
10. Богатирьов А.І. Роль спеціально-кримінологічних заходів у запобіганні пенітенціарній злочинності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. м. Дніпро. 2015 (6) с. 99-105.*

*Аспірант науково-дослідного інституту
приватного права і підприємництва НАПрН
України*

ЗАКОН ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА. ОСНОВНІ НОВАЦІЇ

Українське суспільство завжди вважало себе частиною європейської спільноти. Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною (далі – УПС) – це документ між Європейськими співтовариствами їх державами-членами з одного боку та Україною з іншого.

Дана угода підписана 16 червня 1994 року та ратифікована Законом України від 10 листопада 1994 року № 237/94-ВР «Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» [1].

Це була перша угода, що підписана Європейським Союзом (далі – ЄС) з країнами колишнього Радянського Союзу. Оскільки, УПС стосується справ Співтовариства, питань як виключної, так і спільної компетенції держав-членів ЄС, вона з боку ЄС має бути ратифікована не лише декількома Європейськими Співтовариствами, а й усіма країнами-учасниками.

Загалом процес економічного і політико-правового зближення України з європейськими міждержавними структурами триває протягом 2000-20-х рр. ХХІ ст. і повинен завершитися зі вступом України до ЄС. Звісно, це тривалий процес, який не можливий без стандартизації українського законодавства до вимог законодавства Європейського Союзу.

З нового року набрав чинності новий Закон України від 27.07.2022 № 2465-ІХ «Про акціонерні товариства» [2].

За його прийняття вболівало багато українських експертів, юристів та представників бізнесу. Протягом багатьох місяців проєкт Закону удосконалювався з орієнтацією на європейську практику та розв’язання проблем, наявних сьогодні на ринку України. Тепер, коли після кропіткої праці законодавця акт прийнято, справа за учасниками ринку, і акціонерні товариства мають уваж-

но ознайомитися та бути готовими до впровадження відповідних змін у своє функціонування.

Ми позитивно оцінюємо прийнятий закон та пропонуємо розглянути основні зміни, які є найбільш вартими уваги.

Корпоративне управління акціонерним товариством стає простішим. Віднині, структура управління акціонерним товариством може бути не лише дво-, а й одно-рівневою. У такому випадку органами управління акціонерним товариством є лише загальні збори та рада директорів, без утворення органу, відповідального за здійснення нагляду (наглядової ради). Виконавчий орган за такої структури може бути лише колегіальним [2].

На наше переконання, це позитивна зміна, що дійсно спрощує систему управління акціонерних товариств.

Також одним із вагомих нововведень прийнятого закону є зменшення розміру мінімального розміру статутного капіталу акціонерного товариства. Це справді вагомий крок на шляху спрощення, адже за новим законом такий розмір зменшений у більш ніж 6 разів та становить 200 розмірів мінімальної заробітної плати, що на початок 2023 року буде складати 1.340.000 гривень.

Варто згадати і про запровадження можливості проведення загальних зборів акціонерів шляхом електронного голосування та опитування (дистанційні загальні збори). Згідно нового закону електронне голосування повинно проводитись виключно шляхом електронного заочного голосування акціонерів з використанням авторизованої електронної системи, яка забезпечує ідентифікацію і реєстрацію власників цінних паперів (їх представників) для участі у зборах, зокрема завдяки використанню кваліфікованого електронного підпису. Дистанційні загальні збори проводяться шляхом дистанційного заповнення бюлетенів акціонерами та надсилання їх до товариства через депозитарну систему України.

На нашу думку, цьому посприяла епідемія коронавірусу. Позаяк підприємці повинні зосередитися на тому, як вони можуть якнайкраще захистити своїх людей, обслуговувати своїх клієнтів і стабілізувати безперервність бізнесу.

Організації повинні швидко реагувати на зміни і цим гарантувати безперервність, а також захист і зниження ризиків операційної діяльності, щоб забезпечити функціонування свого бізнесу зараз і в майбутньому.

Згідно з дослідженнями «Gartner Business Continuity Survey», лише 12% організацій добре підготовлені до впливу COVID-19, хоча ситуація на даний момент значно краща [3].

Проте, варто зазначити, що положення щодо електронного голосування наберуть чинності лише з 1 січня 2024 року.

Впроваджено термін «авторизована електронна система». Саме вона буде використовуватися для організації проведення електронного голосування на загальних зборах акціонерів. Під нею мається на увазі авторизований Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку програмно-технічний комплекс Центрального депозитарію цінних паперів, що забезпечує ідентифікацію і реєстрацію власників цінних паперів (їх представників) для участі у зборах власників цінних паперів, отримання документів, з якими власники цінних паперів можуть ознайомитися під час підготовки до зборів, голосування бюлетенем та взяття участі в обговоренні з питань порядку денного, підбиття підсумків голосування з питань порядку денного зборів, а також реалізацію інших функцій.

Запроваджується посада корпоративного секретаря. Його головним обов'язком є забезпечення ефективної поточної взаємодії товариства з акціонерами, іншими інвесторами, координація дій товариства щодо захисту прав та інтересів акціонерів, підтримання ефективної роботи ради директорів або наглядової ради, а також виконання інших функцій, зокрема, визначених статутом акціонерного товариства.

Посада корпоративного секретаря є не обов'язковою, а буде необхідною тільки у:

- акціонерних товариствах, цінні папери яких допущені до торгів на організованому ринку капіталу або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію;
- банках, страховиках, недержавних пенсійних фондах, інших акціонерних товариствах, які є підприємствами, що становлять суспільний інтерес;
- приватних акціонерних товариствах з кількістю акціонерів – власників простих акцій товариства 100 і більше осіб [2].

Запроваджується поняття та механізм класичного корпоративного договору. За ним акціонери товариства зобов'язують-

ся реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, він також може передбачати умови або порядок визначення умов, на яких акціонер має право або зобов'язаний купити або продати акції товариства, а також визначати випадки, коли таке право або обов'язок виникає.

Віднині публічне акціонерне товариство може бути створено виключно шляхом зміни типу акціонерного товариства з приватного на публічне або шляхом перетворення з іншого господарського товариства.

Законодавчо уточнено питання кваліфікації окремих правочинів, як значного правочину. Відтак, вчинення товариством протягом року кількох правочинів з одним контрагентом та/або з афілійованими особами такого контрагента щодо одного предмета вважається вчиненням одного правочину.

Виключено обов'язок щодо створення ревізійної комісії, або впровадження посади ревізора в акціонерному товаристві. Це ще один позитивний елемент на шляху до зменшення адміністративного навантаження на товариства.

Як підсумок, ми справді очікуємо, що новий закон має посприяти покращенню рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах. Можна відмітити, що була проведена вагома робота на шляху до обрамлення акціонерних товариств в Україні як більш гнучкої, зручної та актуальної форми ведення бізнесу. Ми щиро переконані, що реальна перевірка цих положень зможе відбутися саме на етапі їх практичної реалізації й застосування. Ми сподіваємося, що питання функціонування, створення, природного розвитку акціонерних товариств набуде нової актуальності в Україні вже найближчим часом.

Підсумовуючи вищенаведене, варто сказати, що над новим законом була проведена значна робота. На нашу думку, варто очікувати, що його впровадження відповідно до сучасних реалій посприє покращенню рівня корпоративного управління в акціонерних товариствах.

Ми переконані, що перевірка цих положень відбудеться на етапі їх застосування. Сподіваємося, що питання функціонування, створення, природного розвитку акціонерних товариств стане актуальним в Україні вже найближчим часом.

Втім одночасно з тим варто відзначити, що для подальшого удосконалення корпоративного управління в акціонерних товариствах необхідним є врахування досвіду іноземних країн з розвинутою економікою, зокрема США та Німеччини.

1. *Мартинюв А. Ю. Договір про партнерство й співробітництво між Україною та Європейським союзом. Енциклопедія історії України у 10 т. / редкол. / А. Ю. Мартинюв, В. А. Смолій та ін. // Інститут історії України. НАН України. – К.: Наукова думка, 2004. – Т. 2 : Г – Д. – С. 432. – 518 с.*
2. *Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>*
3. *Continuity in crisis: How to Run Effective Business Services During COVID-19 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://partners.wsj.com/accenture/what-to-do-now-what-to-do-next/continuity-in-crisis-how-to-run-effective-business-services-during-covid-19>*

Давидович А.В.

*Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника, аспірант кафедри
цивільного права Навчально-наукового
юрیدичного інституту*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ НЕРУХОМОГО МАЙНА, ЯКІ БУДУТЬ СПОРУДЖЕНІ В МАЙБУТНЬОМУ

Правові відносини на ринку первинної нерухомості були та залишаються одними з найпоширеніших в Україні. Протягом останніх 10 років кількість укладених правочинів в цій галузі економіки щороку суттєво зростала.

Разом з тим, у правовому полі України ніколи не існувало повноцінного, однозначного та єдиного нормативного регулювання таких правовідносин. Дана обставина створювала передумови для виникнення численних фатів порушень прав покупців (інвесторів) на ринку первинної нерухомості, а відсутність чітких «правил гри» змушувала шукати дієві та ефективні способи захисту своїм порушеним, невизнаним чи оспорюваним майновим (речовим) прав.

10 жовтня 2022 року набрав чинності Закон України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [1] (далі - Закон). Основною метою Закону є створення правових механізмів для гарантування державою речових прав на об'єкти незавершеного будівництва та майбутні об'єкти нерухомості, право на виконання будівельних робіт щодо яких отримано з дати набрання чинності Закону. Саме цей нормативно-правовий акт, на думку законодавця, повинен вирішити усі неврегульовані та проблемні питання, а головне – гарантувати належний захист прав інвесторів.

Однак, аналіз вказаного законодавчого акта дає підстави стверджувати, що норми Закону в такій редакції не забезпечать саме дієві та ефективні механізми захисту речових прав.

Закон містить окрему норму, якою передбачений вичерпний перелік способів захисту речових прав. Так, згідно із ч.2 ст.4 За-

кону, на спеціальне майнове право поширюються гарантії щодо захисту права власності, а власник спеціального майнового права має право звертатися до суду щодо захисту свого права, у тому числі з вимогою щодо:

- усунення перешкод у здійсненні спеціального майнового права;
- визнання спеціального майнового права у разі його невизнання, порушення, оспорювання;
- визнання права власності на об'єкт, щодо якого зареєстровано спеціальне майнове право, після прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта;
- закінчення будівництва об'єкта (у тому числі об'єкта, складовою якого є майбутній об'єкт нерухомості) та прийняття його в експлуатацію.

В першу чергу слід зазначити, що визначений Законом перелік способів захисту є вичерпним, що може призвести до неоднакового застосування на практиці та нести ризик отримання негативного судового рішення у зв'язку з неправильним обранням способу захисту. Враховуючи ч.5 ст.55 Конституції України [2], яка наділяє кожну особу правом будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, такий підхід законодавця не можна вважати обґрунтованим.

По-друге, більшість вказаних у Законі способів захисту складно вважати дієвим та таким, що виконують основну функцію Закону - гарантування речових прав. Зокрема, це стосується визнання спеціального майнового права у разі його невизнання, порушення, оспорювання. Причиною можливої неефективності цього способу захисту є те, що однією з новел Закону є передбачений механізм державної реєстрації спеціального майнового права. Тобто, будь-який обіг чи укладення правочинів щодо такого права чи щодо майбутнього об'єкта нерухомості є неможливим до моменту державної реєстрації такого спеціального майнового права.

Незважаючи на те, що судова практика [3] до набрання чинності Законом визначала державну реєстрацію лише як засіб підтвердження фактів набуття речових прав на нерухоме майно,

Законом по суті встановлено обов'язкову умову державної реєстрації як юридичний факт, що є підставою для виникнення речових прав на майбутній об'єкт нерухомості. Таким чином, відсутність факту державної реєстрації спеціального майнового права на майбутній об'єкт нерухомості унеможливорює встановлення факту порушення (невизнання чи оспорювання) такого права, оскільки з точки зору норми Закону, його у такому випадку ще просто не існує. Відповідно, такий спосіб захисту як «визнання спеціального майнового права» складено назвати ефективним та очевидно може бути визнано неналежним способом захисту у випадку звернення до суду.

Наступним способом захисту, що передбачений Законом, є визнання права власності на об'єкт, щодо якого зареєстровано спеціальне майнове право, після прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта. Знову ж таки, постає питання у його ефективності та взагалі можливості використання. Справа в тому, що Закон містить окрему статтю 16, згідно із якою, державна реєстрація права власності на об'єкт нерухомого майна, щодо якого зареєстровано спеціальне майнове право, здійснюється автоматично, що і буде юридичним фактом визнання права власності на об'єкт. Тут можна лише припустити ситуацію, в якій державний реєстратор може відмовитися проводити якісь реєстраційні дії, але у такому випадку способи захисту будуть зовсім інші. Таким чином, даний спосіб захист не просто неефективний, а взагалі може бути нереальним до застосування.

Ну і ще одним способом захисту, що передбачений Законом є звернення до суду з вимогою про закінчення будівництва об'єкта (у тому числі об'єкта, складовою якого є майбутній об'єкт нерухомості) та прийняття його в експлуатацію. Цей спосіб є зобов'язально-правовим та виникає виключно з умов договорів, що передбачені Законом. Відповідно, очевидним є те, що забудовники у відповідних правочинах з покупцями будуть максимально зменшувати ризики можливості використання такого способу захисту, шляхом внесення у договори всіх можливих «запобіжників», форс-мажорних обставин, продовження строків і т.п. Ці фактори вже мінімізують можливості захисту покупців (інвесторів). Крім того, виникають запитання щодо визначення відповідачів у

таких справах, оскільки причиною можуть не дії забудовників, а бюрократичні чи корупційні фактори у роботі посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, що здійснюватимуть погодження тих чи інших документів для закінчення будівництва об'єкта та прийняття його в експлуатацію, а тут вже повинні використовуватися зовсім інші способи захисту, зокрема, адміністративно-правові (визнання бездіяльності, оскарження відмов тощо), які Законом не передбачені. Ну і звичайно нереальним є цей спосіб захисту у випадку, якщо недобросовісний забудовник просто зникне.

Таким чином, такий спосіб захисту як вимога про закінчення будівництва об'єкта та прийняття його в експлуатацію може бути просто неефективним та недоцільним для використання, не говорячи вже про можливе визнання його неналежним у ході судового розгляду. Слід зазначити, що законодавець в цій частині вже прямо звужив можливість використання такого способу захисту, оскільки у даній нормі прямо вказано, що не допускається прийняття судами рішень про добудову об'єкта, щодо якого відсутнє право на виконання будівельних робіт внаслідок його скасування чи анулювання, до відновлення такого права. У такому разі власник спеціального майнового права має право обрати інший спосіб захисту порушеного права.

В цілому, на перший погляд, з точки зору прозорості Закон суттєво трансформує ринок первинної нерухомості в кращу сторону. Однак, не досить вдалі правові конструкції, необґрунтоване використання оціночних понять та закріплення у Законі виключного переліку неефективних способів захисту порушених прав можуть ускладнити практичну реалізацію норм і захист прав покупців (інвесторів), що буде суперечити основній меті Закону. У майбутньому вказані обставини можуть створити проблеми при вирішенні спірних відносин, зокрема в частині визначення предмета спору та відповідно обрання способу захисту, визначеного Законом, від чого на пряму залежить можливість отримання позитивного судового рішення.

Враховуючи наведене, вбачається за доцільне переглянути норми Закону, що стосуються способів захисту речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому,

до появи першої судової практики або призупинити дію Закону до вирішення таких питань. При цьому пошук шляхів вирішення ситуації можна спростити просто шляхом поширення на такі правовідносини загальних речово-правових та зобов'язально-правових способів захисту без їх деталізації у Законі, що дасть інвесторам більш широкі можливості для захисту своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав.

1. Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>).
2. Конституція України (Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР) (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>).
3. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського від 24.01.2020 у справі № 910/10987/18 (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87559633>)

ТВАРИНИ ЯК ОСОБЛИВІ ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Тварини є особливими об'єктами цивільних прав. І крім як положеннями Цивільного кодексу України, регулювання їх правового режиму здійснюється ще й низкою екологічного законодавства. Останнє зумовлене специфікою самого поняття тварин, їх видами, порядком придбання чи добування, правилами утримання тощо.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», тварини – це біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові. Тобто в даному Законі поняття тварин представлено в максимально широкому розумінні, що пояснюється його рамковим і комплексним характером у контексті питань правового захисту тварин. Тоді як, наприклад, за нормами ст. 3 Закону України «Про тваринний світ», дія цього Закону поширюються тільки на: диких тварин, їх частини, продукти їхньої життєдіяльності, середовища існування диких тварин.

Фактично суспільні відносини в сфері набуття прав на тварин і поводження з ними в Україні регулюються окремими групами нормативно-правових актів залежно від виду самих тварин, виду їх використання (загальне чи спеціальне) та сфери їхнього використання.

Згідно з ч. 1 ст. 180 ЦК України, на тварин поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом.

Об'єктами цивільного права можуть бути: тварини, що перебувають у стані природної волі; сільськогосподарські, свійські та інші тварини, що використовуються для господарських, наукових, культурно-освітніх, виховних, естетичних та інших цілей [1, с. 119].

В наукових працях можна зустріти слушну думку, що тварина як особливий об'єкт речового права є річчю рухомою, неподільною, визначеною індивідуальними ознаками, неспоживчою [2, с. 131]. Водночас тварини не є речами в їх класичному розумінні. Й інші науковці зауважують, що на законодавчому рівні тварина прямо не віднесена до категорії речей: ст. 180 ЦК України зазначає, що на тварин поширюється правовий режим речі, а сама тварина при цьому є особливим об'єктом цивільних прав. Таким чином, тварина не може бути прирівняна до речей навіть при філологічному аналізі наведеного положення, адже буде мати місце певна тавтологія: річ, на яку розповсюджується правовий режим речі. У ст. 177 ЦК, в якій наведено перелік об'єктів цивільних прав, зазначено, що «...об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери...». Вочевидь, у разі віднесення тварин до речей вони були б включені до означеного переліку. Також цікавою є позиція за якою речі та тварини об'єднуються поняттям «матеріальні блага», чим підтверджується теза, що тварина є річчю, а об'єктом цивільних прав [3, с. 161].

Головними властивостями тварин, як об'єктів цивільних прав, є таке: 1) цей об'єкт є відновлюваним; 2) правила поведіння з тваринами встановлюються законом; 3) закон встановлює заборону на жорстоке поводження з тваринами. Недотримання цієї заборони слід розглядати як зловживання правом; 4) права власників тварин можуть бути обмежені в інтересах охорони цих об'єктів; 5) тварини, занесені до Червоної книги України, можуть бути предметом цивільного обігу лише у випадку та в порядку, встановлених законом (наприклад, у випадках, коли ці тварини отримані шляхом розведення у неволі або у передбаченому законодавством порядку придбані у власність за межами України) [1, с. 119].

Якщо ж вести мову про спектр договірних відносин щодо тварин, то він не обмежується тільки відносинами з набуття права власності на тварин, а може включати й ветеринарні послуги, послуги з тимчасової перетримки тварин і багато інших, що потребують поєднання різних правових норм із урахуванням специфіки самого предмету договору.

Тварина, як об'єкт права власності, характеризується сукупністю відповідних ознак що дозволяють виокремити її серед усіх

інших об'єктів права власності. Такі ознаки можна умовно розподілити на: 1) загальні, які притаманні тварині нарівні з усіма іншими об'єктами правами; 2) спеціальні, які є унікальними ознаками, що притаманні виключно такому об'єкту права власності як тварина. До загальних ознак можна віднести матеріальність, цінність, відповідність вартісному еквіваленту та оборотоздатність. До спеціальних ознак відноситься біологічна відтворюваність та одухотвореність. Вказаний перелік ознак не є вичерпним, оскільки й досі є об'єктом дослідження науковців [4, с. 324].

Ст. 13 ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження» присвячена умовам угод, предметом яких є тварини й її норми зводяться до визначення загального порядку купівлі-продажу тварин. Так, продаж з попереднім виставленням пропонованих тварин для показу покупцям допускається в разі дотримання вимог цього Закону. Продавець тварини зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу, стан здоров'я та інші якості тварини, а також про умови її утримання. Якщо продається дика тварина з числа видів, що занесені до Червоної книги України або підлягають охороні відповідно до чинних міжнародних договорів України, інша дика тварина, продавець тварини зобов'язаний також надати покупцеві документ, що засвідчує законність набуття такої тварини у власність.

Відповідно до ст. 12 Закону, угоди, укладені особою, яка не досягла 18 років, з набуття або передачі права власності чи іншого речового права на тварину можуть бути визнані недійсними за рішенням суду, якщо такі угоди укладені без згоди батьків цієї особи або осіб, що їх замінюють.

Проаналізувавши ст. ст. 340–342 ЦК України, присвячені набуттю права власності на бездоглядних тварин, бачимо, що вони стосуються домашніх тварин, до яких практично включені й робоча та велика рогата худоба.

Щодо набуття права власності на диких тварин, то утримання їх на умовах домашніх практикується та фактично є можливим. Але в цьому випадку йдеться про правовий режим утримання диких тварин не в домашніх умовах, а в неволі. Вимоги до такого утримання визначені Порядком утримання та розведення диких тварин, які перебувають у стані неволі або в напіввільних умовах,

затвердження Міністерством охорони навколишнього природного середовища України. Відповідно до п. 3.3 Порядку «утримання диких тварин у неволі дозволяється з метою [...] використання приватними особами в естетичних цілях». Згідно з п. 3.1. Порядку, утримання диких тварин у неволі допускається, якщо: створені умови, що відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям; дотримані вимоги, встановлені ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження»; наявні документи, що підтверджують законність набуття дикої тварини. При цьому утримання диких тварин у неволі без створення визначених Порядком умов щодо кількості тварин, місць утримання та їх розташування, годівлі, доступу до питної води, температурного режиму, освітлення, вентиляції тощо не допускається [5, с. 35–36].

Так само відповідно до ч. 3 ст. 8 ЗУ «Про захист тварин від жорстокого поводження», утримання диких тварин у неволі допускається за наявності дозволу, що видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Водночас сам порядок отримання такого дозволу в Україні на сьогодні відсутній, що є недопустимо і потребує вирішення.

Отже, особливість тварин як об'єктів цивільних прав зумовлена їх унікальними ознаками. В свою чергу специфіка правового регулювання відносини з набуття тварин у власність визначається передовсім у залежності від самого виду тварин.

1. *Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 740 с.*
2. *Ісаєвич О. М., Шегрін А. Ю. Тварини як особливий об'єкт цивільних прав. Від римського приватного права до права Європи: матеріали 15-ої міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 15 травня 2017 р.). Одеса: Фенікс. С. 130–132. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/8692>. (дата звернення: 28.04.2023).*
3. *Розгон О. Деякі особливості переходу права власності на тварину. Мала енциклопедія нотаріуса. 2017. № 4 (94). С. 161–171. URL: <http://yurradnik.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Rozgon.pdf>. (дата звернення: 28.04.2023).*
4. *Сніна Л. В. Тварини як об'єкт шлюбного договору. Проблеми цивільного права та процесу: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті Олександра Анатолійовича Пушкіна (Харків, 24 травня 2019*

- р.). Харків: ХНУВС. С. 324–326. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/92.pdf. (дата звернення: 28.04.2023).
5. Nadiia Kobetska, Lesia Danyliuk. *Implementation of the Provisions of the European Convention for the Protection of Pet Animals into Ukrainian Legislation: Some Theoretical and Applied Aspects. Studia Iuridica Lublinensia*. Lublin, 2021. Volume XXX. Number 3. P. 29–45. URL: <https://journals.umcs.pl/sil/article/view/12100/pdf>. (Last accessed: 28.04.2023). DOI: <https://doi.org/10.17951/sil.2021.30.3.29-45>.

Іщук Д.В.

*Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, аспірант*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТ» У ВІТЧИЗНЯНОМУ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПРАВОПОРЯДКАХ

Незважаючи на міжгалузевий характер поняття «кредит», пріоритетним у розумінні сутності останнього є усвідомлення його економічної природи, яка, перш за все, пов'язана з рухом позичкових капіталів, зокрема, передачею останніх від одного суб'єкта (банку, іншої фінансової установи) до іншого (фізичної або юридичної особи) на засадах поворотності, платності, еквівалентності та строковості. Водночас, перебуваючи у площині правового регулювання цивільного, фінансового, банківського права, поняття кредиту набуває комплексного економіко-правового характеру, що, власне, й обумовлює його унікальну міжгалузеву природу.

Встановлення сутності поняття «кредит» ускладнюється не лише його комплексним характером, а й неоднаковим законодавчим підходом до його визначення. Так, Цивільний кодекс України (надалі – ЦК України) не містить дефініції поняття кредиту, проте у контексті ст. 1054 визначає кредит як грошові кошти, які, з одного боку, підлягають передачі кредитодавцем позичальникові на визначених у кредитному договорі умовах, а з іншого боку – повинні бути повернуті позичальником кредитодавцеві разом зі сплатою процентів [1]. Аналогічним є підхід законодавця до визначення поняття споживчого кредиту, закріпленого у п. 11 ст. 1 Закону України «Про споживче кредитування», згідно з яким споживчий кредит – це грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [2]. У п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовий кредит також визначено як кошти, які надаються у

позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент [3]. Водночас надання фінансового кредиту визнається п. 6 ч. 1 ст. 6 цього ж Закону фінансовою послугою. Натомість ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» закріплює наступне визначення банківського кредиту: «це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми» [4].

Зазначимо, що багатозначність поняття кредиту має місце не лише у вітчизняному, а й у зарубіжних правопорядках. Так, наприклад, § 19 Закону Німеччини про банківську діяльність визначає, що кредит складають: а) балансові активи (баланси в центральних банках; боргові інструменти, випущені державними органами влади; позики та аванси банкам і клієнтам, включаючи дебіторську заборгованість банків, що займаються товарним бізнесом; облігації та інші цінні папери з фіксованим доходом; акції та інші цінні папери з нефіксованим доходом та ін.); б) фінансові операції (індосаментні зобов'язання з переданих переказних векселів; порука та гарантії щодо балансових активів; зобов'язання з надання застави за зобов'язаннями третіх осіб; продаж балансових активів із правом регресу; форвардні закупівлі за балансовими активами, де існує безумовне зобов'язання прийняти предмет поставки, зобов'язання з купівлі та рефінансування; кредитні деривативи та ін.) [5]. Неоднаковим є підхід до визначення поняття кредиту і в законодавстві Франції, де воно закріплене у декількох нормативно-правових актах. Так, відповідно до положень статті L. 313-1 Валютно-фінансового кодексу Франції, кредитом визначається «будь-яка дія, за допомогою якої особа, що діє за винагороду, надає або обіцяє надати кошти іншій особі або утворює в інтересах останньої зобов'язання, таке як індосамент, поруку або гарантію. Лізинг і будь-яка орендна операція в поєднанні з правом викупу прирівнюються до кредитних операцій» [6]. З огляду на вказане видається, що положення Валютно-фінансового кодексу Франції визначають кредит як дію або систему

дій, що проявляються у двох формах: перша полягає у тимчасовому або майбутньому наданні коштів, друга — у наданні поруки чи гарантії. Крім того, до категорії кредиту французьке законодавство відносить лізингові операції та оренду з правом наступного викупу. Натомість інший кодифікований акт Франції, зокрема, Споживчий кодекс у статті L. 311-1, 6 визначає, що кредитом є договір, за яким кредитодавець погоджується або зобов'язується надати позичальнику кошти (товари) у формі відстрочки платежу, позики, включаючи овердрафт або будь-яку іншу подібну платіжну систему [7]. Таким чином, можемо зробити висновок про чергову полісемію поняття «кредит» у межах французького цивільного законодавства, яке, з одного боку, визначає його як дію або обіцянку із передання коштів, у чому знаходить свій прояв економічна складова досліджуваної категорії, а з іншого боку — як домовленість між кредитодавцем і позичальником, що виражає юридичну сторону кредитних відносин.

У площині цивільного законодавства Республіки Польща визначення кредиту в розумінні договору знаходимо в п. 1 ст. 69 Закону про банки, згідно з яким за кредитним договором банк зобов'язується надати у розпорядження позичальника на строк, визначений договором, грошові кошти, які повинні використовуватися за цільовим призначенням, а позичальник зобов'язується використовувати їх на умовах, визначених договором, а також повернути кошти з відсотками у встановлені строки [8]. Своєю чергою у розумінні 1 ст. 3 Закону Республіки Польща про споживчий кредит кредитом вважається сума, що не перевищує 255 550 злотих, або еквівалент цієї суми у валюті, відмінній від польської, яку кредитодавець надає або обіцяє надати споживачеві в межах своєї діяльності [9]. Отже, вбачається, що польське законодавство, присвячене правовому впорядкуванню кредитних відносин, також характеризується закріпленням неоднакових підходів до розуміння поняття кредиту.

Проаналізувавши вищезазначені вітчизняні та європейські нормативні положення, робимо висновок про те, що у законодавчій площині поняття «кредит» вживається у декількох значеннях: а) як грошові кошти, що передаються у тимчасове користування на поворотних та оплатних засадах; б) як зобов'язальне правовід-

ношення з приводу передачі грошових коштів у тимчасове користування; в) як фінансова послуга, що надається банком, іншою фінансовою установою. У цілому варто зауважити, що відсутність у межах вітчизняного законодавства уніфікованого підходу до визначення поняття «кредит», на перший погляд, сприймається доволі скептично, адже надає питанню сутності досліджуваного поняття дискусійності та не сприяє формуванню однакової правозастосовчої практики. Однак, з іншого боку, видається, що закріплення у положеннях нормативно-правових актів, присвячених правому регулюванню кредитних відносин, неоднакових за змістом визначень поняття «кредит» вказує на його багатоаспектність і, очевидно, необхідність розкриття сутності кредиту через різні за змістом і значенням економіко-правові категорії.

1. Цивільний кодекс України. № 435-IV від 16.01.2003. (дата оновлення: 28.04.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20230428#Text>
2. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 16.04.2023).
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (дата звернення: 15.04.2023).
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 14.04.2023).
5. Kreditwesengesetz (KWG). Neugefasst durch B. v. 09.09.1998 BGBl. I S. 2776; zuletzt geändert durch Artikel 4 G. v. 20.07.2022. URL: https://www.buzer.de/19_KWG.htm (дата звернення: 01.03.2023).
6. Code monétaire et financier. Code a été décidé par la Loi n 99-1071 du 16 décembre 1999. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006072026/LEGISCTA000006154430/#LEGISCTA000006154430 (дата звернення: 03.04.2023).
7. Code de la consommation du 11 juillet 2016. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006069565/LEGISCTA000032221961/ (дата звернення: 15.04.2023).
8. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971400939/T/D19970939L.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).
9. Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20111260715/T/D20110715L.pdf> (дата звернення: 05.04.2023).

Карабін Є.М.

*Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, аспірант*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ЗАХИСТУ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Захист діяльності органів кримінальної юстиції регламентується низкою міжнародних документів, які встановлюють стандарти їхньої роботи, захисту прав працівників і забезпечення належного виконання службових обов'язків. Особливістю такого регулювання є той факт, що в даних документах зазвичай прямо не вказано на охорону безпосередньо діяльності органів кримінальної юстиції чи їх працівників як відокремленої групи. Однак захист їх діяльності можна виявити опосередковано, в силу специфіки їх професійної діяльності.

Так, Загальна декларація прав людини (1948) прямо не зосереджується на захисті працівників органів кримінальної юстиції як окремої групи, але її положення створюють фундамент для захисту прав усіх людей, включаючи правоохоронців [1].

Зокрема, стаття 3 гарантує право кожної людини на життя, свободу та особисту безпеку. Очевидно, що працівники органів кримінальної юстиції в силу специфіки діяльності мають право на захист від нападів, погроз чи будь-яких форм насильства під час виконання службових обов'язків. Стаття 7 гарантує рівність перед законом, що забезпечує правоохоронцям захист їхніх прав на тих самих умовах, що й іншим громадянам, у разі відповідних загроз їхній безпеці чи наявності інших передбачених законом ситуацій.

У статті 23 гарантується право на справедливі умови праці, безпечну робочу обстановку та захист від дискримінації. Для працівників органів кримінальної юстиції це означає, що держава має забезпечити правоохоронцям гідні умови праці, відповідне озброєння для самозахисту та припинення кримінальних правопорушень, технічне забезпечення та соціальний захист.

Також важливими є: захист від безпідставного арешту чи переслідування (стаття 9), що в контексті діяльності органів кри-

мінальної юстиції гарантує, що вони не можуть стати жертвами безпідставних репресій або переслідувань через виконання своїх службових обов'язків; право на свободу думки, совісті, релігії та свободу висловлювати думки, що гарантує можливість висловлювати свої професійні чи особисті переконання, не боячись репресій.

Аналогічний опосередкований захист діяльності органів кримінальної юстиції та їх працівників простежується у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966), Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (ООН, 1979), Основних принципах ООН щодо застосування сили і вогнепальної зброї правоохоронними органами (1990), Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984), Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000), Європейській конвенції з прав людини (1950) та ін.

Якщо ж говорити про більш чіткий комплекс заходів щодо захисту діяльності органів кримінальної юстиції, то чудовим прикладом є Глобальна стратегія ООН щодо боротьби з тероризмом (2006) [2], яка надає значний акцент на прямому захисті працівників правоохоронних органів (в контексті боротьби з тероризмом). Вона не лише створює рамки для координації міжнародних зусиль, але й закликає до впровадження заходів, які безпосередньо сприяють безпеці та захисту правоохоронців, включаючи фізичний захист, навчання та підготовку, захист під час операцій, юридичний супровід та психологічну підтримку чи реабілітацію.

Як бачимо, міжнародна спільнота використовує різні засоби формування нормативно-правової бази, на основі якої держави повинні створювати такі умови, щоб правоохоронці могли виконувати свої обов'язки в безпечному середовищі, маючи захищені права та належний правовий статус.

1. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Урядовий кур'єр від 10.12.2008 № 232.

2. Глобальна стратегія ООН щодо боротьби з тероризмом (2006) <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n05/504/88/pdf/n0550488.pdf>

Котилко Я.

*аспірант Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка*

ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СУДОМ З ПРАВ ЛЮДИНИ СТАНДАРТІВ СВОБОДИ ВІРОСПОВІДАННЯ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відносини у сфері релігії, щодо реалізації права на свободу світогляду і віросповідання в Україні врегульовано нормами Конституції України, положеннями міжнародних договорів України, з-поміж яких чільне місце займає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі - Конвенція), та приписами Закону України від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ «Про свободу совісті та релігійні організації» (далі - Закон).

Частиною першою статті 35 Конституції визначено, що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

У частині першій статті 9 Конвенції зазначено, що кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно [1].

Згідно з абзацом першим пункту 31 рішення Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) від 25.05.1993 у справі «Коккінакіс проти Греції» (заява № 14307/88) свобода думки, совісті і релігії, закріплена у статті 9 Конвенції, є однією з підвалин «демократичного суспільства» у розумінні Конвенції. У своєму релігійному вимірі вона фігурує поміж найбільш життєво необхідними складовими формування ідентичності віруючих та їх життєвої

позиції, але вона є цінним надбанням і для атеїстів, агностиків, скептиків та індиферентних осіб. Ідеться про плюралізм, дорого здобутий протягом століть, який є засадничим для такого суспільства.

Право на свободу світогляду і віросповідання також є основою створення та функціонування демократичного суспільства в Україні, а всебічне утвердження і забезпечення цього права — одним із головних обов'язків України як демократичної, правової держави (абзац п'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 08.09.2016 № 6-рп/2016).

Таким чином, право на свободу світогляду і віросповідання є однією з підвалин Української державності, а мирне користування цим правом — однією з передумов прогресивного демократичного розвитку та запорукою безпечних умов життєдіяльності і добробуту громадян України. На цій підставі мирне користування всіма громадянами рівним правом на свободу світогляду і віросповідання можна вважати національним інтересом України.

Відповідно до пункту 62 рішення ЄСПЛ від 26.10.2006 у справі «Хасан і Чауш проти Болгарії» (заява № 30985/96) релігійні спільноти традиційно і повсюдно існують у формі організованих структур. Вони дотримуються правил, які послідовники часто вважають такими, що мають божественне походження. Релігійні церемонії мають для віруючих своє значення і сакральну цінність, якщо вони проведені уповноваженими на те служителями згідно з цими правилами. <...> Таким чином, участь у житті спільноти є проявом релігії, що захищається статтею 9 Конвенції [4].

Коли йдеться про організацію релігійної спільноти, статтю 9 Конвенції слід тлумачити у світлі статті 11, яка захищає громадське життя від будь-якого невиправданого втручання з боку держави. З цієї точки зору право віруючих на свободу віросповідання передбачає, що спільнота може мирно функціонувати без свавільного втручання з боку держави. Автономія релігійних спільнот необхідна для плюралізму у демократичному суспільстві й, таким чином, є осердям захисту, гарантованого статтею 9 Конвенції. Вона становить безпосередній інтерес не лише для релігійних

організацій цих спільнот, але й для ефективного здійснення права на свободу віросповідання всіма її активними членами. Якщо організація функціонування спільноти не захищена статтею 9 Конвенції, то всі інші аспекти права кожного на свободу віросповідання стали б вразливими й можуть постраждати.

Згідно з частиною першою статті 7 Закону релігійні організації в Україні утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру і діють відповідно до своєї ієрархічної та інституційної структури, обирають, призначають і замінюють персонал згідно із своїми статутами (положеннями) [2].

Ураховуючи зазначене вище, діяльність будь-якої релігійної організації — це законний засіб реалізації конституційного права кожного на свободу світогляду і віросповідання й одночасно форма колективного задоволення духовних потреб релігійних спільнот сповідувати і поширювати свою віру, що захищається статтею 9 Конвенції від невиправданого, свавільного втручання з боку держави.

Разом із тим у демократичних суспільствах, серед населення яких співіснують декілька релігій, може знадобитися встановлення обмеження на свободу особи сповідувати свою релігію чи переконання, щоб примирити інтереси різних груп і забезпечити повагу до переконань кожного. Це впливає як із частини другої статті 9 Конвенції, так і з позитивних зобов'язань держави за статтею 1 Конвенції гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції (пункту 58 рішення ЄСПЛ від 12.11.2020 у справі «Мігоряну та релігійна громада Свідків Єгови міста Ізмаїл проти України» (заява № 36046/15)) [3].

Частиною другою статті 9 Конвенції визначено, що свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1].

Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини, можна стверджувати, що стандарти свободи віросповідання за-

стосовуються у всіх контекстах, включаючи й український законодавчий простір. Судова практика показує, що Україна, як держава-учасниця Європейської конвенції з прав людини, має зобов'язання дотримуватися стандартів свободи віросповідання, встановлених у Конвенції та її протоколах.

Застосування стандартів Європейського суду з прав людини в контексті українського законодавства може сприяти покращенню захисту свободи віросповідання в Україні та забезпеченню прав громадян на вільне проявлення своїх релігійних переконань.

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 № 987-ХІІ [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
3. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа «Мігоряну та релігійна громада Свідків Єгови міста Ізмаїл проти України» (Заява № 36046/15) [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f96#Text
4. Рішення Європейського суду з прав людини. Справа «Хасан і Чауш проти Болгарії» (заява № 30985/96) [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=328>

Малінковська О.В.

*старший викладач центру спеціальної
підготовки ТВВ «Хмельницька філія
Академії ДПтС»*

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Поняття «збройний конфлікт» за своєю сутністю є надзвичайно складним та суперечливим. У широкому значенні під ним розуміють зіткнення ворогуючих сторін із використанням зброї та військової сили. Поняття «збройного конфлікту» доволі часто ототожнювали з поняттям «війна», яке використовується значно частіше та вживається в таких міжнародних документах Гаазька конвенція 1907 року, Женевському протоколі про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів, бактеріологічних засобів 1925 року, а також у конвенціях, котрі регулюють окремі аспекти ведення морської війни.

Під час збройного конфлікту основним призначенням міжнародного права є захист прав людини. Однак, зважаючи на введення воєнного стану та враховуючи його відмінності від повсякденних життєвих умов, не завжди виходить забезпечити таке основоположне право, людини, як право на життя.

Основними міжнародно-правовими актами, котрі регулюють відносини між державами в період збройних конфліктів є: Паризька декларація від 16 квітня 1856 року про морську війну, Декларація 1868 року про відміну вживання вибухових і запальних куль, Декларація 1899 року про невживання куль, що легко розгортаються або сплющуються, Гаазькі конвенції (ГК) 1899 і 1907 років, Лондонська декларація від 26 лютого 1909 року про право морської війни, Женевський протокол від 17 червня 1925 року про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів, Правила про дії підводних човнів по відношенню до торгових суден у воєнний час (Додаток до Протоколу, підписаного у Лондоні 6 листопада 1936 року), Конвенція 1948 року про попередження геноциду і покарання за нього, Женевські конвенції (ЖК) 1949 року про захист жертв війни і Додаткові протоколи № 1 і № 2 до них.

Зокрема Женевськими конвенціями встановлюються умови поводження з пораненими та хворими в арміях, поводження з військовополоненими, захист цивільного населення під час військових дій. Додатковим протоколом № 1 до Женевських конвенцій регулюються міжнародні збройні конфлікти, забороняються так звані «килимові» бомбардування міст, знищення об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення; використання голоду, як засобу боротьби проти цивільного населення; напад може бути спрямованим лише проти військових об'єктів. Додатковим протоколом № 2 до Женевських конвенцій регулюються ситуації внутрішніх збройних конфліктів, заборона катувань, гуманне поводження з особами, позбавленими свободи.

Кожен збройний конфлікт ставить під загрозу весь комплекс прав людини та найважливіше з них – природне право на життя. Найважливішим принципом, який повинен реалізовуватися сьогодні при веденні військових дій є гуманне поводження із хворими, пораненими, затриманими, всіма тими, хто з різних причин перестав брати участь у військових конфліктах, цивільним населенням, поважаючи їхнє життя, фізичну та психічну активність та недоторканість. Крайнім засобом забезпечення конституційного ладу та захисту прав та свобод людини є врегулювання збройного конфлікту саме шляхом застосування збройних сил.

В умовах тривалості збройного конфлікту, якого б розмаху він не набрав, кожна держава із залученням міжнародної спільноти, повинна забезпечити людині всі юридичні механізми ефективного захисту порушених її майнових та немайнових прав, а також сприяти компенсації заподіяних їй збитків, завданих через інтенсивність військових дій.

Умовно суб'єктів збройних конфліктів можна поділити на дві групи: суб'єкти, які мають обов'язки згідно з нормами міжнародного гуманітарного права, та особи, яким згідно міжнародно-правових норм надається захист. Основним суб'єктом збройного конфлікту виступає держава, яка, відповідно до ст. 1 Женевських конвенцій I–IV зобов'язується дотримуватися та забезпечувати дотримання цієї Конвенції за будь-яких обставин. Зобов'язання щодо дотримання норм міжнародного гуманітарного права несуть також міжнародні міждержавні організації, оскільки під їх керівництвом збройні сили беруть участь у збройних конфліктах.

Іншими суб'єктами, котрим норми міжнародного гуманітарного права надають захист є комбатанти, які опинилися під владою противника. Сутність їх правового статусу під час збройного конфлікту полягає в тім, що вони беруть участь у збройному конфлікті, а також на них може бути здійснено напад. Однак, при цьому норми міжнародного права містять норми, які ставлять під захист комбатантів від збройних конфліктів, засобів та методів війни, застосовуючись на всій території поширення воєнного стану [1, с. 30].

Що стосується військовополонених, то слід зауважити, що їх статус визначається Женевською конвенцією про поводження з військовополоненими, оскільки вони знаходяться під владою ворожої держави. Увесь період під час полону за ними зберігається правовий статус військовослужбовців. Утримання в полоні не є являється формою покарання, оскільки їм дозволяється носити військовий одяг та підкорятися своїм же військовим офіцерам. В жодному разі при будь-яких умовах забороняється відправляти військовополонених не в райони бойових дій, використовувати для прикриття в якості «живого щита» для проведення військових операцій. Водночас на військовополонених покладено обов'язок підпорядковуватися законам, наказам, які діють в збройних силах тієї держави, котра тримає їх у полоні.

Тільки у встановлених законом межах, до них застосовуються заходи за порушення вчинених ними протиправних дій. Держава, що тримає в полоні особу, має право може притягнути його до відповідальності за ті злочини, що вчинив він до взяття в полон. Над пораненими, хворими на території держави-противника забороняється будь-яке зазіхання на їх життя, проведення над ними біологічних та медичних дослідів, залишати їх без медичної допомоги, наражати їх на будь який акт насильства. Воюючі держави повинні забезпечити їм право на повагу їх особистості та гідності.

Що стосується цивільного населення, то слід зазначити, що воно не повинно являтися об'єктом нападу. Суворо забороняються будь-які акти насильства або погрози ним, що мають на меті тероризувати цивільне населення. Особлива повага приділяється жінкам та дітям, оскільки їм забезпечується захист від будь-яких

непристойних посягань. У випадку, коли цивільне населення, котре знаходиться під контролем воюючої сторони, не повною мірою забезпечене продовольством, медикаментами, одягом, постільним приладдям та іншими засобами забезпечення для виживання, то проводяться невідкладно операції для надання допомоги їм, які мають гуманітарний та неупереджений характер.

Важливу роль відповідно до норм міжнародного гуманітарного права відіграє Міжнародний комітет Червоного Хреста. Всі чотири Женевські конвенції наділяють його правом, відвідувати полонених, організувати різного плану та масштабу рятувальні операції, сприяючи при цьому возз'єднанню сімей, а також проводить цілий масив при цьому гуманітарних заходів під час міжнародних збройних конфліктів. Слід зазначити, що, Женевські конвенції дозволяють йому надавати весь масив зазначених вище допомог також в конфліктах неміжнародного характеру. Міжнародний комітет Червоного Хреста наділений повноваженнями здійснювати тлумачення міжнародного гуманітарного права та сприяє його сумлінному застосуванню у збройних конфліктах, приймати скарги щодо його порушень, роз'яснювати його положення, поширювати знання про нього, а також готувати план дій щодо його розвитку [2].

Кожен конфлікт несе величезну загрозу для людства, має здатність до ескалації, може перетворитися на великомасштабну війну зі смертельними наслідками для людей.

В залежності від виду конфлікту визначається відповідний спосіб його врегулювання. Серед несилкових досудових способів врегулювання конфліктів виділяють переговори, посередництво, діяльність міжнародних організацій.

Кожна держава, яка з тих чи інших причин відмовляється притягати до кримінальної відповідальності осіб, котрі порушили норми міжнародного гуманітарного права та знаходяться під її юрисдикцією, порушує свої зобов'язання дані відповідно до міжнародних документів та до неї можуть бути застосовані відповідні заходи впливу. Слід констатувати, що нажаль, норми міжнародного гуманітарного права, зважаючи на довгу тривалість в часі та складність їх реалізації не є достатньо ефективними.

В контексті розкриття даного питання слід наголосити на існуванні та ролі Міжнародного кримінального суду, відомого як

Гаазький суд або Гаазький трибунал, що функціонує в Гаазі (Нідерланди) з 2002 року. Цей орган наділений статусом незалежної міжвідомчої організації, не входить в структуру ООН, хоча має право порушувати справи за поданням Ради Безпеки ООН. До його структури входять вісімнадцять суддів, які обираються терміном на дев'ять років.

Міжнародний кримінальний суд розглядає наступні категорії справ:

- геноцид;
- злочини проти людяності, куди входять переслідування, що спрямовані проти мирного цивільного населення: вбивства, катування, насильницьке переміщення людей, поневолення тощо;
- воєнні злочини – порушення законів, принципів та звичаїв ведення війни.

Докази, які можуть бути використані в міжнародному кримінальному суді збираються самим генеральним прокурором. Доволі різними є типи покарань, які можуть бути призначені Міжнародним кримінальним судом по закінченні розгляду справи, сюди належать штраф, довічне ув'язнення, грошове відшкодування. Сам процес розгляду є досить тривалим у часі, оскільки складається з багатьох стадій таких як:

- попереднє вивчення, що характеризується збором та дослідженням доказів про злочин, на основі чого визначається можливість розгляду даної справи Міжнародним кримінальним судом;
- розслідування, включає в себе встановлення кола підозрюваних та видача орденів на їх арешт;
- попередній розгляд, що включає в себе першу явку, на якій судді мають впевнитися, що підозрюваний розуміє суд обвинувачення та чи достатньо доказів для передачі їх до суду;
- судовий розгляд, на якому доводиться вина обвинуваченого, оголошується йому вирок;
- апеляційний розгляд, що дає право сторонам оскаржити винесений вирок;
- примусове виконання рішення суду, що має загальнообов'язковий характер [3].

При здійсненні правосуддя судді користуються міжнародними договорами та конвенціями, міжнародними звичаями, загальними принципами права, які визнані всіма цивілізованими націями

ми та народами, судовими доктринами та іншими рішеннями, що кваліфікованих фахівців з галузі міжнародного права.

27 лютого 2022 року Україна, зважаючи на збройне вторгнення російської федерації офіційно направила позов до Міжнародного суду ООН у Гаазі. Як наслідком в цьому ж році прокурор Міжнародного кримінального суду в Гаазі ініціював розслідування воєнних злочинів росії під час повномасштабного вторгнення в Україну, яким були порушені та порушуються до сьогоднішнього дня всі надані конституційні права та свободи людини.

Чинне законодавство України зокрема, кримінальний кодекс України вимагають внесення низки змін і доповнень для забезпечення ефективності кримінального покарання за всі види порушень, що були вчинені під час збройних конфліктів, котрі регулюються галуззю міжнародного гуманітарного права. Проте існуюча нормативно-правова база України все-таки певною мірою забезпечує можливість притягнення до відповідальності за вчинені злочини проти прав людини під час збройних конфліктів.

Проаналізувавши чинне національне законодавство, судову практику, слід звернути увагу, що на даний час Україна не має загально виробленої схеми розслідування й переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, які можна класифікувати за ступенем небезпечності саме як кримінальні злочини (воєнні злочини, злочини проти людства чи геноцид). Незважаючи на темпи поширення збройного конфлікту, кількість жертв, число вчинених злочинів, кількість кримінальних переслідувань до осіб, які їх вчинили все ще залишається дуже малою.

Відповідно до кримінального кодексу України, ст. 438 порушення законів та звичаїв війни, забезпечується можливість притягнення до відповідальності за низку воєнних злочинів, хоча ступінь конкретності і деталізації цієї статті є недостатніми. Тому неминуче потрібно вносити зміни та доповнення до кримінального кодексу України щодо забезпечення справедливого та ефективного притягнення до відповідальності за весь спектр серйозних порушень залишається критично важливим кроком у боротьбі з безкарністю на найтяжчі злочини [4].

Кримінальний кодекс України дозволяє притягнення до відповідальності за низку злочинів, що кваліфіковані як воєнні. Такі

злочини передбачені розділом XIX «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)» та розділом XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» Особливої частини Кримінального кодексу України. Відповідальність за порушення норм права під час збройного конфлікту може бути як колективною так і індивідуальною, яка застосовується до конкретних правопорушників.

Кожна з країн, яка підписала міжнародні Конвенції, бере на себе зобов'язання ввести у своєму законодавстві в дію норми, що забезпечували б ефективне кримінальне переслідування осіб, котрі скоїли або віддали наказ скоїти серйозні порушення. У зазначеній вище главі Кримінального кодексу України знайшлося відображення обов'язків держави з виконання Женевських конвенцій щодо кримінального переслідування осіб, винних у серйозних порушеннях. Слід зауважити, що хоча закон і ставить покарання в залежність від обтяжуючих обставин скоєного злочину, але ступінь скоєних злочинів (порушення прав людини) часто не знаходить адекватного співвідношення з відповідальністю за їх порушення.

Правовою підставою для притягнення до відповідальності є зобов'язання України відповідно до договірного та звичаєвого міжнародного гуманітарного права. Крім того, аналогічні вимоги до держави висуває і Європейська конвенція з прав людини, зокрема позитивні зобов'язання за статтями 2 та 3 Конвенції, сформульовані у практиці Європейського суду з прав людини.

Практика притягнення до відповідальності, на яку спирається Україна, вказує на відсутність забезпечення ефективності кримінальних покарань за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Сюди входять такі активні дії як встановлення та розшук осіб, підозрюваних у скоєнні таких злочинів, виконання зобов'язань щодо притягнення таких осіб до відповідальності (незалежно від їх громадянства) національними судами, або ж передавати їх для суду іншій державі учасниці.

На сьогоднішній день Україні просто необхідно внести зміни у кримінальний кодекс у контексті реформування за найтяжчі злочини, скоєні проти міжнародного права, під час збройного конфлікту, ввівши більш жорсткі санкції за міжнародне кримінальне

правопорушення. Також, зважаючи на сьогоднішній збройний конфлікт, необхідно підвищувати рівень знань суддів, прокурорів та адвокатів з питань, які належать до сфери дії та застосування міжнародного права, включаючи міжнародне гуманітарне право, міжнародне кримінальне право, є важливим аспектом забезпечення виконання Україною своїх зобов'язань щодо боротьби з безкарністю за найтяжчі злочини проти прав та свобод людини.

1. Громовенко К. В. *Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник*. К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 132 с.
2. Батрименко О. Б. *Способи врегулювання сучасних збройно-політичних конфліктів*. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Batrymenko_Oleh/Sposoby_vrehulivannia_suchasnykh_zbroino-politychnykh_konfliktiv.pdf?PHPSESSID=usgbi4chlo1mr3d9o9v9aep1s2
3. *Міжнародний кримінальний суд: що таке суд у Гаазі та які справи там розглядають*. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20220628-mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud-shho-take-sud-u-gaazi-ta-yaki-spravy-tam-rozglyadayut/>
4. *Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини*. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ГРОМАДЯНСЬКІСТЬ» ТА «ПАТРІОТИЗМ»

Поняття «громадянськість» і «патріотизм» привертають увагу багатьох науковців у різних сферах.

Поняттям «громадянськість» позначають певний морально-духовний стан людей, що передбачає відчуття власної свободи і, водночас, відповідальності, віри у суспільні цінності.

«Громадянськість» є ланкою, що пов'язує «дух» і «матерію» громадянського суспільства. Саме окремі громадяни втілюють у «матерії» правила, що складають «дух» громадянського суспільства, адже це вони організують та беруть участь у мітингах, неурядових організаціях, працюють на загальне благо тощо. Тобто, стосовно окремих людей можемо говорити, що вони «дотримуються духу» громадянського суспільства, коли вони є безпосередніми творцями «проявів» громадянського суспільства. Але тоді, стосовно окремої особистості, можемо говорити і про потенційний стан «духу». Той, хто своїми вчинками переконав нас, що «дотримується», вважається нами «громадянином» вже не тільки через те, що він учасник певних «проявів» громадянського суспільства, але й через те, що володіє здатністю, потрібними якостями і схильністю до цього. Це якісна ознака громадянина, фактично – впевненість у тому, що він «дотримується» і буде «дотримуватися духу» й надалі, незважаючи на індивідуальні особливості характеру [1, с. 124].

В. Липинський писав: «Бути патріотом – це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом – це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було чесно носити ім'я українця. Бути патріотом – це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що

вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...» [2].

В основі громадянськості та патріотизму лежать спільні цінності та готовність брати відповідальність на себе. Любов до Батьківщини – це лише одна з них.

Як зазначає Н.Волкова громадянськість, не лише зумовлює духовно-моральну цінність громадянина, але й пов'язана зі світоглядною й психологічною характеристикою особистості, позаяк саме ця якість визначає обов'язок і відповідальність особистості перед співвітчизниками, Батьківщиною [3].

Патріотизм - є своєрідним форматом життєвих орієнтацій громадянина в реалізації його життєвої стратегії, що відповідає реальним соціальним інтересам й очікуванням його найближчого оточення, громади, суспільства і держави, закарбований у його свідомості, віднайдений у смислі власного існування і втілений у способі життєдіяльності [4].

Отже, «громадянськість» та «патріотизм» явища досить тождні. Громадянськість та патріотизм сприяють відродженню моральних, духовних цінностей минулого. Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особистості. Це свідомо громадянська позиція – особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина.

«Громадянськість» та «патріотизм» – це одні зі складових елементів структури суспільної свідомості, в яких відображено ставлення особистості до своєї Батьківщини, країни та народу.

1. Пащенко В. *Поняття «громадянськості» і теорія громадянського суспільства. Політичний менеджмент № 2. 2005. С. 118-126.*
2. Лист В. Липинського до Б. Шемета. Писаний у Райхенау 12.12.1925 р. // *Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАНУ, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.: Ю. І. Римаренко (відп. ред.) та ін. Київ : Довіра ; Генеза, 1996. С. 745–746.*
3. Волкова Н. *Педагогіка: посібник. Вид. 2-е, переробл. Київ : Академвидав.2007. 616 с.*
4. Бех І. Д. *З Україною в серці (тренінг з національно-патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. Харків : «Друкарня Мадрид». 2016. 140 с.*

Піцик Х.З.

К.ю.н., доц., доцент кафедри права та публічного управління ЗВО «Університет Короля Данила»

ЗМІСТ ЮРИДИЧНОГО СТАТУСУ СПАДКОЄМЦЯ І СПАДКОДАВЦЯ ПРИ СПАДКУВАННІ ЗА ЗАКОНОМ

В умовах ринкової економіки, визначення того, кому належить майно, що залишається після смерті людини, становить частину суспільних відносин. В Україні найпоширенішим способом спадкування залишається спадкування за законом. Це пояснюється кількома причинами, такими як недостатня правова освіченість населення, несподівані смерті спадкоємців та психологічні бар'єри, оскільки заповіт сприймається людиною як попередження про наближення смерті. В результаті громадяни України звертаються до держави для регулювання майнових відносин у цій сфері.

До особливостей законного спадкування можна віднести наступне:

1. Встановлення законодавцем теоретичної волі спадкодавця стосовно передачі його прав і обов'язків до певного кола спадкоємців.

2. Урахування сімейних та родинних зв'язків як основи для спадкування за законом.

3. Строгий порядок спадкування за законом та можливість змінити цей порядок.

4. Рівномірне розподілення спадщини серед спадкоємців при спадкуванні за законом.

Звичайно, кожне нове покоління не починає своє життя з нуля, а продовжує те, що було розпочато, і прагне його поліпшити. Протягом життя людина накопичує певну кількість матеріальних благ, якими вона бажає задовольнити свої та потреби своїх близьких. У зв'язку з цим до спадкоємців за законом належать особи, які мають родинні зв'язки зі спадкодавцем через кровне споріднення, шлюб або усиновлення.

У багатьох дослідженнях спадкових правовідносин недостатньо уваги приділяється правам та обов'язкам спадкоємця і

спадкодавця при спадкуванні за законом, що ускладнює процес спадкування. Наголошення на правових механізмах для захисту приватної власності стає необхідним, оскільки її значення в світі зростає. Автори не визначили чітко поведінку спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом, яка б могла гарантувати непорушність і захист прав та обов'язків цих суб'єктів спадкових правовідносин. Водночас, як спадкоємець, так і спадкодавець є важливими учасниками спадкових правовідносин, оскільки володіють певним набором таких прав та обов'язків. Без наявності спадкоємця та спадкодавця такі правовідносини не можуть існувати.

Зокрема, спадкодавець має наступні права: а) право на те, щоб його бажання щодо спадщини, відповідно до закону, було враховане; б) виключити непристойних спадкоємців з отримання спадщини; в) право на передачу всього його майна, яке згідно з чинним законодавством може бути успадковане, його спадкоємцям; г) зберігати свої права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з його особою; д) право на те, щоб його спадкоємці отримали кошти у зв'язку з компенсацією збитків, моральної шкоди та виплатою неустойки (штрафу, пені).

До обов'язків спадкодавця при спадкуванні за законом відносяться: а) матеріально забезпечувати членів своєї сім'ї; б) обов'язок спадкодавця відшкодувати завдану ним шкоду (збитки) та моральну шкоду; в) обов'язки спадкодавця, які виникають з договорів;

Що стосується осіб, які спадкують, то їхні права при отриманні спадщини відповідно до закону можуть бути визначені таким чином: а) право спадкоємця бути повідомленим про відкриття спадщини та отримати необхідні пояснення від нотаріуса; б) право на ознайомлення зі спадковою справою та інвентаризацію спадщини; в) право спадкоємця здійснювати заходи для збереження спадкового майна; г) право спадкоємця прийняти спадщину; д) право на рівні частки в спадщині; е) право змінити розмір своєї частки в спадщині порівняно з іншими спадкоємцями; є) право на черговість спадкування за законом та можливість зміни цієї черговості; ж) право на продовження терміну для прийняття спадщини; з) право спадкоємців, які пропустили термін для при-

йняття спадщини, вимагати перерозподілу спадщини; и) право на виділення окремим спадкоємцям частини спадкового майна у натурі; і) право на спадкування згідно з правилами спадкової трансмісії; й) право на спадкування за правом представлення; к) право на відмову від спадщини; л) право отримати свідоцтво про право на спадщину; м) право довести своє право на отримання спадщини за законом шляхом судової процедури.

Обов'язками спадкоємця при спадкуванні за законом є: а) Повинні повідомити нотаріусу про наявність інших відомих спадкоємців. б) Повинні відшкодувати витрати на утримання, догляд, лікування та поховання спадкодавця. в) Повинні відшкодувати завдану майнову та моральну шкоду, яку спадкодавець завдав. г) Повинні відшкодувати витрати на охорону спадкового майна особам, що його охороняли. д) Повинні задовольнити вимоги кредиторів, але тільки в рамках спадкового майна, отриманого в спадщину. е) Повинні отримати свідоцтво про право на спадщину, якщо в ній є нерухоме майно. є) Повинні зареєструвати нерухоме майно, отримане в спадщину, у відповідних державних органах [1].

Отже, спадкування за законом виникає, якщо воно не було змінене або скасоване заповітом [2, ст. 387]. Цивільний кодекс України розширює коло спадкоємців за законом шляхом збільшення кількості чергових спадкоємців (статті 1261-1265) і розширенням кількості осіб, що мають право спадкування за правом представлення (стаття 1265) [3]. Ця ситуація відображає гіпотетичну волю спадкодавця щодо того, кому з найближчих осіб після його смерті має бути передане майно.

1. Піцик Х.З. *Права та обов'язки спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом: автореф. дис. ...канд. юр. наук: 12.00.03 Київ, 2012.16 с.*
2. *Цивільне право України. Академічний курс: Підручник: у двох томах. За заг. ред. Я. М. Шевченко. Т.1. Загальна частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 520 с.*
3. *Цивільний кодекс України. Прийнятий 16 січня 2004р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.*

*Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника, аспірант кафедри
політики у сфері боротьби зі злочинністю та
кримінального права*

ПОШИРЕНІСТЬ ТА ДИНАМІКА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ ЯК ОДНА ІЗ ПІДСТАВ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОВЕДІНКИ

Розуміння підстав криміналізації протиправної поведінки (у наукових дослідженнях – критеріїв, факторів, принципів, постулатів тощо) у літературі супроводжується варіативністю і плюралізмом думок. «Первинне» поняття підстави для криміналізації певного діяння Є. В. Лащук формулює як соціально-економічні, соціально-психологічні і юридичні обставини, що зумовлюють потребу протидії певному негативному соціальному явищу (певним діям окремих членів соціуму). Як найбільш важливі і загальновизнані дослідник називає такі підстави криміналізації: 1) істотність суспільної небезпечності діянь; 2) їх аморальність; 3) типовість і поширеність цих діянь; 4) неможливість протидії таким діям інакше, як шляхом застосування кримінального покарання. Крім того, до списку таких підстав варто додати міжнародні зобов'язання держави щодо криміналізації певних діянь, а також гарантування конституцією держави забезпечення правою охороною певних суспільних відносин [1, с.209].

Говорячи про підстави криміналізації, Ю. А. Пономаренко вважає за необхідне виділяти: 1) достатньо високий ступінь суспільної небезпечності діяння; 2) відносна поширеність таких діянь; 3) ці діяння повинні демонструвати сталу тенденцію до збереження їх кількості або ж навіть до її зростання; ці діяння повинні бути такими, ефективна протидія яким не може здійснюватися засобами інших галузей права; 5) позитивні соціальні наслідки від криміналізації повинні переважати, чи принаймні бути не меншими за негативні наслідки від неї; 6) держава повинна мати людські, організаційні, економічні, майнові та інші ресурси для протидії таким злочинам; 7) встановлення злочинно-

сті діяння повинно підтримуватися (чи хоча б не заперечуватися) суспільною свідомістю. Учений робить ремарку, що названі ним властивості є доволі мінливими і з плином часу в окремих діянь можуть змінюватися і навіть зникати. Саме тому діяння, що були свого часу криміналізовані у зв'язку із наявністю підстав до того, не можуть надалі визнаватися злочинами a priori [2, с.200-201].

Узагальнюючи наукові дослідження у частині факторів, що обумовлюють обсяг, характер і способи криміналізації, Д. О. Балобанова вказує на: високий ступінь суспільної небезпеки діянь; неврегульованість відповідальності за дані діяння в кримінальному законі; можливість впливу на них кримінально-правовими засобами; наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правового впливу; необхідність кримінально-правових гарантій охорони деяких конституційних прав і установлень; міжнародно-правові зобов'язання; об'єктивні закономірності життя й суспільства; загальні закони управління; рівень розвитку науки й техніки; рівень суспільної правосвідомості; рівень суспільної психології; історично сформовані традиції про поняття злочинного та незлочинного; визначеність і єдність термінології; співвідношення санкції та економії репресії; поведінку потерпілого тощо [3, с.176].

П. Л. Фріс відзначає, що найбільш повні класифікаційні схеми підстав криміналізації були розроблені ще ученими радянського періоду (Г. А. Злобін, О. І. Коробєєв), та аналізує у подальшому: 1) юридико-кримінологічні, які дозволяють виділити діяння, щодо яких застосування кримінальної репресії, як способу реалізації соціального контролю, є дійсно ефективним (суспільна небезпечність поведінки; необхідність впливу на суспільні відносини кримінально-правовими заходами; динаміка суспільно небезпечних діянь); 2) соціально-економічні, загальна вимога до яких полягає у необхідності попереднього розгляду питання про те, якими засобами слід доводити необхідність здійснення. Учений наголошує на розділенні принципу обліку можливостей системи кримінальної юстиції (процесуальна здійсненність переслідування і наявність ресурсів для криміналізації); 3) соціально-психологічні, адже при вирішенні питання про криміналізацію (декриміна-

лізацію) слід враховувати соціально-правову психологію народу, рівень його правосвідомості [4, с. 256-264].

Сучасна практика недопущення та протидії органами кримінальної юстиції втручання у процес відправлення правосуддя в Україні перебуває на неприйнятному для держави і соціуму рівні, особливо, якщо враховувати посилену латентність аналізованої протиправної поведінки.

Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, згідно даних Вищої Ради правосуддя, станом на 31.12.2021 р. містив 1 846 повідомлень суддів про втручання, з яких надійшло: у 2016 р. – 23 повідомлення; у 2017 р. – 312 повідомлень (динаміка до попереднього року: + 1 257% – В. П.); у 2018 р. – 435 повідомлень (динаміка: +39,4%); у 2019 р. – 449 повідомлень (динаміка: +3,2%); у 2020 р. – 344 повідомлення (динаміка: -23,3%); у 2021 р. – 283 повідомлення (динаміка: -17,7%). Згідно даних ВРП, упродовж 2021 р. до неї надійшло 283 повідомлення про втручання у професійну діяльність суддів щодо здійснення правосуддя, вчинення дій, що порушують гарантії незалежності суддів або підривають авторитет правосуддя. Найпоширенішими підставами звернення є наступні: 1) психологічний тиск на суддю (надсилання звернень, скарг, публікація і поширення недостовірної інформації, образи та погрози в залі суду тощо) (247); 2) відкриття кримінальних проваджень, проведення слідчих дій, притягнення до адміністративної відповідальності (33); 3) блокування роботи суду (несанкціоновані протести, перешкоджання доступу до робочого місця судді, пошкодження майна суду тощо) (17); 4) фізичний тиск на суддю та його родичів, пошкодження їхнього майна (3); 5) інші підстави (5). Суб'єктами втручання у повідомленнях вказані: громадяни та їх об'єднання, ЗМІ (194 випадки); правоохоронні органи (37 випадків); адвокати та представники (40 випадків); народні депутати України, представники органів державної влади та місцевого самоврядування, судді та працівники суду (14 випадків) [5; с.17, 19-20].

Кардинально відмінну ситуацію спостерігаємо у даних Офісу Генерального прокурора. Так, у 2020 р. було обліковано 143 кримінальних правопорушення за ст.376 КК України, у 2 з яких особи вручено підозру, 1 кримінальне правопорушення направлено до

суду з обвинувальним актом. У 2021 р. їх обліковано, відповідно, 122/0/0; у 2022 р. цифри становили 64/2/1. Звертає на себе увагу надзвичайно високий відсоток закриття кримінальних проваджень: у 2020 р. – 77,6%; у 2021 р. – 62,3%; у 2022 р. – 57,8% [6].

1. Лацук Є. В. *Про підстави встановлення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечне діяння. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 жовт. 2013 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. X. : Право, 2013. С. 206-210.*
2. *Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи: монографія / Ю. В. Баулін, М. В. Буроменський, В. В. Голіна та інші., під загальною редакцією академіка НАПрН України Ю. В. Бауліна. К.: ВАІТЕ, 2015. 688 с.*
3. *Балобанова Д. О. Динаміка кримінального права: доктринальні положення : монографія / Д. О. Балобанова. Одеса : Фенікс, 2020. 358 с.*
4. *Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. К.: Атіка, 2005. 332 с.*
5. *Узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя повідомлень суддів про втручання в їхню діяльність як суддів щодо здійснення правосуддя та інших рішень Вищої ради правосуддя щодо вжиття заходів забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя у 2021 році. URL: <https://hcj.gov.ua/page/uzagalnenntya> (дата звернення: 20.04.2023).*
6. *Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2020-2022 рр). Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 02.05.2023).*
4. *Кальман О., Чікін О. Кримінологічні проблеми реформування органів кримінальної юстиції України. Право України. 2010. № 11. С. 33-38.*
5. *Ківалов С. Українська юстиція на шляху до Європейських стандартів. Голос України. 2006. № 86 (3836). С. 7.*
6. *Однолько І.В. Концепція реформування органів кримінальної юстиції в контексті протидії корупції. Криміналістика і судова експертиза. Випуск 65. С.262-270.*
7. *Черкасов М. О. Системно-структурний аналіз органів кримінальної юстиції. Право і Безпека. 2009. № 3. С. 42-45.*

ЗАМАХ ЯК ВИД НЕЗАКІНЧЕНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ КРАЇН

Замах як вид незакінченої злочинної діяльності існує в даний час фактично у всіх державах. Однак конкретне регулювання замаху на вчинення кримінального правопорушення має окремі відмінності¹.

За КК Іспанії (ч. 1 ст. 16) замахом на злочин визнаються дії особи, безпосередньо спрямовані на скоєння злочину і які об'єктивно повинні були б призвести до певного результату, проте даний результат не досягається з причин, які не залежать від волі особи. Відповідно до КК Франції (ст. 121-5) спроба вчинення має місце тоді, коли, явно виражена початком виконання, вона була перервана або її наслідки не настали тільки через обставини, що не залежать від волі її виконавця.

Таким чином, у вищевказаних країнах будь-який замах характеризується двома обов'язковими елементами: 1) початком безпосереднього виконання злочинного діяння (об'єктивний елемент) та 2) відсутністю добровільної відмови від завершення злочинного діяння (суб'єктивний елемент). Ознака безпосередності початку виконання має істотне значення, оскільки дозволяє відрізнити замах від готування до злочину. Якщо останнє створює лише умови скоєння задуманого злочину, то замах на злочин створює реальну небезпеку заподіяння шкоди об'єкту посягання.

Суб'єктивна сторона замаху на злочин завжди характеризується умисною виною. При цьому в більшості країн світу теорія кримінального права та судова практика виходять з того, що замах на злочин можливий лише з прямим умислом.

У той самий час у багатьох країнах законодавче визначення замаху частково опускає суб'єктивний елемент, тобто. у ньому відсутня вказівка на добровільну відмову (Австрія, Англія, Бол-

1 Кримінальні кодекси аналізувалися за сайтом legislationonline.org

гарія, Угорщина, Німеччина, Грузія, Данія, Нідерланди, Норвегія, Польща, США).

Так, за КК Австрії (ч. 2 § 15) замах на діяння має місце, якщо виконавець втілює своє рішення вчинити діяння або схилити іншу особу для її вчинення за допомогою виконання дії, яка безпосередньо веде до його виконання. Відповідно до КК Німеччини (§ 22) чинить замах на кримінальне діяння той, хто за своїм уявленням про діяння безпосередньо починає здійснювати склад злочину. За кримінальним правом Англії, згідно із Законом про замах 1981 року, особа винна в замаху, якщо «з наміром вчинити злочин... особа вчиняє дію, яка є більшою, ніж просто готування до скоєння злочину» (п. 1 § 1)326.

За КК штату Нью-Йорк (§ 110.00) особа винна у замаху на скоєння злочину, «якщо з наміром вчинити злочин воно здійснює поведінку, яка схильна призвести до скоєння такого злочину»

Замах на вчинення кримінального правопорушення є караним за загальним правилом у всіх країнах світу. Однак у деяких країнах виняток із цього правила становлять малозначні злочинні діяння (Алжир, Німеччина, Федерація Боснії та Герцеговини, Німеччина, Данія, Іспанія, Казахстан, Латвія, Македонія, Нікарагуа, Норвегія, Туніс, Франція).

Так, у країнах, що використовують французький тричленний розподіл кримінальних посягань, караним визнається замах на всі злочини і на спеціально вказані в законі проступки, а замах на всі інші порушення зазвичай не вважаються кримінально карними. У Латвії не карається замах на проступок, в Казахстані - на злочин невеликої тяжкості, в Норвегії - на незначний злочин. За КК Німеччини, Мальти, Парагваю, Франції замах на проступок карається лише в тому випадку, якщо це передбачається законом.

В Іспанії (ч. 2 ст. 15 КК) караний замах на проступок тільки проти особи і майна. За КК Данії (ч. 3 §21), якщо не передбачено інше, замах має каратися, тільки якщо за злочин передбачено покарання більш суворе, ніж взяття під варту. Найбільш високо «піднято планку» некараності замаху в КК Федерації Боснії і Герцеговини, Македонії і Тунісу, де замах караний тільки в тому випадку, коли покарання за цей

злочин становить 5 або більше років позбавлення волі. Лише в окремих країнах законодавець встановлює некараність замаху як загальне правило, хоча це є швидше питанням юридичної техніки. Наприклад, за КК Республіки Корея і Японії замах карається лише тих випадках, якщо в Особливій частини Кодексу є на це пряма вказівка.

Щодо розміру покарання, що призначається за замах, у сучасному кримінальному законодавстві існують три позиції:

- 1) передбачено обов'язкове зниження покарання;
- 2) допускається зниження покарання за рішенням суду;
- 3) покарання призначається як за закінчений злочин.

Обов'язкове зниження тих чи інших меж покарання за замах, проти закінченим злочином, передбачається нині більшості країн світу, зокрема, в Аргентині, Бахреїні, Бразилії, Індії, Індонезії, Йорданії, Іраку, Іспанії, Італії, Мальті, Нідерландах, Норвегії, ОАЕ, Румунії, Сінгапурі, Судані, Туреччині, Філіппінах.

Так, в КК Аргентини та Йорданії покарання за замах призначається в межах від 1/3 до 1/2 покарання, зазначеного в санкції за закінчений злочин, в Індонезії — у розмірі від 1/3 зазначеного в законі, в КК Гвінеї — 1/4.

Зниження покарання у разі замаху на розсуд суду прямо допускають КК Албанії, Федерації Боснії та Герцеговини, Німеччини, Данії, КНР, Коста-Рики, Республіки Корея, Швейцарії, Японії. Так, згідно з КК Данії (ч. 3 §21) покарання, передбачене за злочин, може бути зменшено у разі замаху, особливо якщо замах свідчить про невелику силу чи стійкість злочинного наміру.

КК Албанії (ст. 23) допускає у разі замаху призначення покарання нижче за нижчу межу, встановлену за цей злочин. У кримінальному праві Франції та країн, що сприйняли французьку кримінальну доктрину (Алжир, Бельгія, Домініканська Республіка, Марокко, Туніс), будь-який замах, що відповідає встановленим законом критеріям, розглядається як сам злочин і, відповідно, карається як закінчений злочин.

За англійським загальним правом замах також зазвичай каралося як закінчене діяння. Цей принцип загалом зберігається в Англії. Відповідно до п. 1 § 4 Закону Англії про замах 1981 року, якщо злочин, на який було скоєно замах, є вбивством або іншим

злочином, за яке в законі точно визначено покарання, він карається довічним ув'язнення. В інших випадках призначається покарання у розмірі санкції, передбаченої відповідним злочином.

У США за федеральним кримінальним законодавством найчастіше замах може каратися як і, як закінчений злочин. У той самий час обов'язкове пом'якшення покарання за замах передбачено законами низки штатів США (зазвичай, покарання зменшується на один ступінь).

Отож, як бачимо, інститут замаху на вчинення кримінального правопорушення з окремими відмінностями притаманний фактично для всіх національних законодавств.

Стефанишин Н.М.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного
права навчально-наукового юридичного
інституту*

Танюк І.І.

*Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника навчально-науковий
юридичний інституту, 4 курс*

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Україна вважається державою з високим рівнем розвитку інноваційної діяльності, що представлена значним потенціалом в галузі інновацій та стартапів. Українські інноваційні компанії працюють у таких сферах як інформаційні технології, медицина, біотехнології, енергетика та інші.

У зв'язку з успішним розвитком інноваційної діяльності в нашій державі постало питання встановлення належної правової охорони останньої. Так, інноваційні відносини, сьогодні, регулюються Законами України «Про інноваційну діяльність», «Про наукові парки», «Про внесення змін до деяких законів України щодо активізації діяльності та розвитку наукових парків», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про спеціальну економічну зону Яворів, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», положеннями Господарського та Цивільного кодексів України, а питанню державного контролю за інноваційною діяльністю законодавець присвятив самостійний нормативно-правовий акт – Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Відповідно до ст.1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна діяльність - діяльність, що спрямована на ви-

користання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

Об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції. А її ж суб'єктами виступають фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

Безумовно, високий рівень розвитку інноваційної діяльності в Україні пов'язаний з ефективним веденням державної інноваційної політики, метою якої є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції, а також, з державним контролем за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин.

Інноваційна діяльність в сучасних умовах є ключовим фактором успішності економіки будь-якої країни. Державний контроль за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин включає в себе систему заходів, що спрямовані на моніторинг, нагляд і регулювання інноваційної діяльності на підприємствах та в інших господарських структурах.

Згідно ст.1 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» державний нагляд (контроль) - діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів,

державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища [2].

Держава регулює інноваційну діяльність шляхом:

- визначення інноваційної діяльності як необхідної складової інвестиційної та структурно-галузевої політики;
- формування і забезпечення реалізації інноваційних програм та цільових проєктів;
- створення економічних, правових та організаційних умов для забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності;
- створення та сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності (ст.328 ГК України) [3].

Держава здійснює контроль за інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, її відповідністю вимогам законодавства і державним інноваційним програмам. Законом можуть бути передбачені галузі або об'єкти інноваційної діяльності, в яких обмежується чи забороняється використання іноземних інвестицій, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки. Також держава гарантує суб'єктам інноваційної діяльності: підтримку інноваційних програм і проєктів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності.

Вважаємо, що до державного контролю за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин також потрібно віднести державну експертизу інноваційних проєктів, яка включала б в себе: аналіз, дослідження, проведене залученими фахівцями (експертами), експертною комісією, що завершується випуском акта, висновку, в окремих випадках – сертифіката якості, відповідності; перевірка якості товарів, робіт, послуг.

У зв'язку з швидким темпом технологічного розвитку та зростанням кількості інноваційних проєктів важливо забезпечити ефективний державний контроль за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин з метою захисту інтересів держави та населення, стимулювання розвитку інноваційних технологій та підтримки конкурентних переваг українських підприємств на міжнародному ринку. Для цього необхідно розробити та впровадити ефективну систему контролю, яка б дозволяла вчасно виявляти та запобігати можливим порушенням у сфері інноваційної діяльності та забезпечувала б належний рівень безпеки та якості інноваційних продуктів та послуг.

З вище викладеного можна підсумувати, що державний контроль за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин є важливим механізмом захисту інтересів держави, суспільства та підтримки конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку. Швидкий темп технологічного розвитку та зростання кількості інноваційних проєктів ставлять перед державою виклик забезпечення належного рівня безпеки та якості інноваційних продуктів та послуг. Ефективна система державного контролю за інноваційною діяльністю дозволить вчасно виявляти та запобігати можливим порушенням у сфері інновацій та сприятиме стимулюванню розвитку інноваційних технологій та підтримці конкурентних переваг відповідних суб'єктів на міжнародному ринку.

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. №40-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 06.05.2023).
2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. №877-V. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

Стефанишин Н.М., Танюк І.І.

3. *Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 06.05.2023).*

Яш К.Т.

*Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, аспірант*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ НА ТОРГОВУ МАРКУ У РЕКЛАМІ ЗА КЛЮЧОВИМИ СЛОВАМИ В КИТАЇ

Зараз доволі важко уявити собі результат онлайн пошуку без реклами. Реклама за ключовими словами (“keyword advertising”) для онлайн платформ які надають відповідні послуги стала привабливим джерелом доходу, а для користувачів таких послуг незамінним інструментом маркетингу. У компанії існує постійна спонсори участь в аукціоні щодо ключових слів які відповідають торговій марці успішного конкурента. Така поведінка звісно ж не до вподоби останнім. Концепція реклами за ключовими словами уже не є новою, проте у різних юрисдикціях зустрічаються доволі значні відмінності у підходах до використання торгової марки у ній. У даній доповіді, ми пропонуємо розглянути підхід Китаю до цього явища.

Спершу варто відмітити що китайський ринок є доволі специфічним та відмінним від добре нам знайомих ринків Європи та Сполучених Штатів Америки. Не виключенням є й ринок реклами за ключовими словами. Так, на відміну від домінуючого становища Google у більшості юрисдикцій, у Китаї йому належить скромних 3.5%. На противагу, лідеру ринку, компанії з однойменним продуктом Baidu, належить частка у 75.5%. [1]

Окрім того відмінною є й поведінка споживачів у китайському суспільстві. Як свідчать дослідження, пошук товару у мережі Інтернет для китайського споживача починається у більшості випадків не з загальної пошукової системи. Натомість, споживач який цілеспрямований здійснити покупку частіше буде відразу починати свій пошук на великих і добре відомих у Китаї електронних майданчиках, таких як Taobao чи Tmall. [2]

Вищезазначене не применшує роль даного дослідження, оскільки велика частка китайських компаній спрямована на зовнішні ринки, а тому вивчення питання захисту торгової марки за

місцем знаходження відповідача викликає цікавість у транснаціональних корпорацій.

Пропонуємо коротко оглянути еволюцію китайської системи прав інтелектуальної власності, яка розпочалась у 1978 році із запровадженням політики “відкритих дверей”. Така політика допомогла поступово трансформувати систему планової економіки у ринкову на протязі 30 років. Обов’язковою умовою набуття членства у СОТ (Світова організація торгівлі) є відповідність мінімальним стандартам Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS). Саме це на думку науковців суттєво посприяло розвитку китайської системи прав інтелектуальної власності. [3] Існує й думка що, попри прийняття законів які відповідають міжнародним стандартам щодо прав інтелектуальної власності, виконання та захист таких прав залишаються на відносно невисокому рівні. [4]

Однією з особливостей китайської системи прав інтелектуальної власності є можливість вибору судового чи адміністративного захисту. Первинно у Китаї, в порівнянні з судовим способом захисту, адміністративний характеризувався непослідовністю та відсутністю процесуальної прозорості. Окрім того, іноземну компанію могло відлякувати надмірне втручання публічної влади до інституту права інтелектуальної власності, який має чітко виражений приватний характер. [5]

Протягом останніх років, адміністративна форма захисту прав інтелектуальної власності у Китаї набула значної популярності. Існують судження що вона має перевагу у зручності, ефективності, вартості та відносно невисокому тягарю доказування у порівнянні з судовою формою захисту. У червні 2020 року СНИПА (Національне управління інтелектуальної власності Китаю), що є відповідником нашого УКРНОІВІ, видало Судові стандарти щодо порушення прав на торговельну марку (Trademark Infringement Judgment Standards), а в грудні 2021 року – Стандарти судження щодо загальних порушень прав торговельної марки (Standards for Judgment of General Trademark Violations). Ці публікації уніфікували стандарти правозастосування на адміністративному рівні та допомогли скоординувати стандарти рішень для адміністративної та судової форм захисту. [5]

Окрім того, у 2019 році CNIPA почало розробляти інструкції щодо адміністративного захисту прав інтелектуальної власності, а наприкінці 2020 року опублікувало першу Збірку інструкцій щодо адміністративного захисту прав інтелектуальної власності, які повинні служити дороговказом для адміністративних органів під час розгляду подібних справ. [5] У першому виданні міститься 5 справ що стосуються різних аспектів адміністративного захисту прав інтелектуальної власності. Особливо цікавим у контексті досліджуваного питання ми вважаємо перший із них. Ключовим питанням у взятій за зразок справі є несанкціонована реклама за ключовими словами як порушення прав на торговельну марку.

Позивачем у справі виступає Dun & Bradstreet International, Ltd. (Dun & Bradstreet) – американська компанія зі світовим ім'ям що надає послуги у сфері аналітики та бізнес консалтинг. Одним із її продуктів є “D-U-N-S Number” (китайською 邓白氏编码).

Dun & Bradstreet володіє торговельними марками “DUNS”, 邓白氏 (“Dun & Bradstreet” китайською) і 邓白氏编码 (“D-U-N-S Number” китайською) у класах 35 (реклама) і 36 (фінансові послуги) у Китаї (надалі “TM Dun & Bradstreet”). Відповідачем був колишній користувач позивача за договором комерційної концесії. Компанія Shanghai Zhangyuan Information Technology Co., Ltd. (“Shanghai Zhangyuan”) після припинення договору продовжувала представляти себе громадськості як уповноважений представник для подання офіційної заявки “Номер D-U-N-S” як однієї з своїх послуг. [6]

Для просування вищезазначеної послуги в Baidu, Shanghai Zhangyuan використовував послуги третьої сторони використовуючи TM Dun & Bradstreet як ключові слова для реклами.

У результатах пошуку що мали посилання на веб-сайт Shanghai Zhangyuan також відобразатиметься фраза

[官] 邓白氏编码_国际认可的_全球通用企业编码系统

([Офіційна] нумерація DUNS _ міжнародно визнана _ універсальна система нумерації підприємства). У результаті вищевказаної поведінки Shanghai Zhangyuan, як мінімум 8 підприємств знайшли Shanghai Zhangyuan через пошукову систему Baidu та скористалися послугами Shanghai Zhangyuan, вважаючи, що остання пов'язана з Dun & Bradstreet та/або уповноважена надавати

такі послуги. Shanghai Zhangyuan загалом отримала близько 179 910 юанів (близько 960 тис. грн.) від введених в оману підприємств як плату за послуги. [7]

Після скарги Dun & Bradstreet до Бюро з нагляду за ринком району Чунмін (Market Supervision Bureau of Chongming District), останнє прийшло до висновку що:

а) використання знаків Dun & Bradstreet як ключових слів для онлайн-реклами (та)

б) відображення знаків Dun & Bradstreet і оманливих тверджень у відповідних результатах пошуку, які посилають користувачів на веб-сайт Shanghai Zhangyuan

є “використання” торгової марки відповідно до статті 48 Закону про Торговельні Марки Китаю. Така діяльність була визнана порушенням прав на торгову марку, оскільки це ввело в оману широку громадськість щодо походження їхніх послуг. Shanghai Zhangyuan було зобов’язано негайно припинити таку поведінку та сплатити штраф у розмірі 539 730 юанів (близько 2 885 тис. грн.). [7]

Ключову роль у даній справі на нашу думку відіграло те, що Shanghai Zhangyuan продовжували використовувати торгову марку Dun & Bradstreet не тільки як ключові слова, а й у тексті самої реклами. Крім того, використання слів “офіційний” позбавило можливості побудувати захист опираючись на порівняння чи інформаційну мету. Позицію відповідача погіршує й той факт що вони попередньо були сторонами договору комерційної концесії і говорити про необізнаність торгової марки позивача в даній ситуації зовсім недоцільно.

Важливо також, що позивач зібрав достатні докази введення реальних користувачів у оману. Захопливим видається й рішення призначити штраф у 3 кратному розмірі. На нашу думку саме така санкція буде запобігати майбутнім порушенням у даній сфері. Вибір та публікація такої справи у Збірку інструкцій щодо адміністративного захисту прав інтелектуальної власності повинна додати впевненості у можливості захистити свої права даним способом.

1. Search Engine Market Share: Who’s Leading the Race In 2023 <https://kinsta.com/search-engine-market-share/>

2. *Your 2021 guide to advertising on Baidu* <https://www.smartinsights.com/digital-marketing-strategy/your-guide-advertising-baidu/>
3. *Evolution of the Chinese Intellectual Property Rights System: IPR Law Revisions and Enforcement* <https://www.cambridge.org/core/journals/management-and-organization-review/article/evolution-of-the-chinese-intellectual-property-rights-system-ipr-law-revisions-and-enforcement/ACEF8E7FC893123D6D95FF6245CC51D6>
4. *Insight into weak enforcement of intellectual property rights in China* <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160791X14000153?via%3Dihub>
5. *Empowering administrative enforcement of IPR* <https://law.asia/enforcement-ip-rights-china/>
6. *Shanghai Huaxia Dun & Bradstreet Business Information Consulting Co., Ltd. v Shanghai Zhangyuan Information Technology Co., Ltd., Administrative Penalty Decision issued by the Bureau for Market Regulation in Chongming District of Shanghai (2019)*
7. *CNIPA released first batch of IP rights administrative enforcement* <https://www.ellalan.com/news/cnipa-released-first-batch-of-ip-rights-administrative-enforcement/>

*аспірант першого року навчання
навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника*

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ «ДЕРЖАВНОГО ТА НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ» НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Військовий стан, глобалізація економіки, якісні зміни в області інформаційних обмінів, створення єдиного економічного і політичного простору серйозно зачіпають основи національної держави, ведуть до розмивання його суверенітету. Російсько-українська війна яка триває другий рік суттєво змінює інституційний, територіальний і субстанціональні елементи суверенної держави Україна. Виходячи з цього архаїчним став традиційний підхід до розуміння державного й національного суверенітету як незалежності держави в зовнішніх і верховенства у внутрішніх справах [1]. Застаріли і такі, по суті, класичні характеристики суверенітету держави, як відсутність будь-яких обмежень і можливість верховної влади самостійно визначати і реалізовувати свою волю; наявність власних інститутів влади, які здійснюють владні повноваження без зовнішнього тиску; здійснення повноважень, відображених в юридичних нормах національного законодавства [2].

Новий підхід до розуміння державного суверенітету вимагає врахування численних факторів, серед яких Концепція зовнішньої політики України, зокрема, виділяє: поширення зброї масового знищення та засобів її доставки, міжнародний тероризм, неконтрольований трафік зброї і бойовиків, радикалізація суспільних настроїв, що провокує релігійний екстремізм і етноконфесійні антагонізми, нелегальна міграція, морське піратство, незаконний оборот наркотиків, корупція, регіональні і внутрішні конфлікти, Дефіцит життєво важливих ресурсів, демографічні проблеми, глобальна бідність, екологічні та санітарно-епідеміологічні виклики, зміна клімату, загрози інформаційної та продовольчої безпеки [3 с.7]. Безумовно, зазначені в даній Концепції

чинники надзвичайно значимі. Однак вони становлять лише частину загроз суверенітету національних держав сучасного світу [3 с 11].

Варто зауважити, що окремі дослідники розглядають суверенітет як джерело рівності між державами. Зі зникненням колоній всі держави стали суверенними й формально рівноправними. Однак ця рівноправність по більшій частині є абстракцією. У світі продовжує існувати виразна силова ієрархія держав і їхніх коаліцій, на вершині якої перебувають держави, що прагнуть зміцнити свій суверенітет. Також з одного боку, відбувається інтеграція, об'єднання держав, з іншого - постійно виникають нові державні утворення. Цікаво, що більшість новостворених держав виявляють повну нездатність виконувати ті функції, заради яких, вони, власне, і створювалися. Принцип суверенітету починає прикривати внутрішньодержавне безчинство, владу кримінальних структур [4 с.3]. В цьому випадку пропонується використовувати поняття «розділений суверенітет», запропоноване американським професором С. Д. Краснером зі Стенфордського університету. Під таким мається на увазі суверенітет держави, яка протягом тривалого часу зберігає його тільки юридично. Звідси - настільки характерні для молодих держав перманентні бунти і масові порушення суспільного порядку. У ході глобалізації кількість держав збільшилася, а диференціація між різними групами країн підсилилася [4с.45]. Парадоксом є той факт, що владні функції держав не зменшуються чи навіть підсилюються (завдяки вдосконалюванню техніки й апаратів влади), а контроль над соціально- економічними процесами і подіями від них втрачається [4с.51].

На основі результатів дослідження народного суверенітету то варто зауважити, що поняття «національний суверенітет» виник ще в XVIII столітті. Однак, серед дослідників досі немає однозначної оцінки цієї категорії, її сутності та змісту. У сучасній науковій літературі паралельно вживаються три категорії: народний суверенітет, національний суверенітет та суверенітет нації. Під поняттям народний суверенітет розуміється повновладдя народу. Це передбачає, що народ, який виражає свою волю через вибори та референдуми є джерелом державної влади. У свою чергу,

вважається, що держава є політичною організацією нації, яка є політично організованим народом. Звідси паралельне вживання термінів «держава» і «нація» в західній науковій думці та політичній практиці. Зазначу, що класична західна політична наука використовує категорії національного і державного суверенітету як синоніми [5]. Так, посилаючись на дану практику, автори Національної доповіді «Національний суверенітет України в умовах глобалізації» за 2011 рік, виходячи з того, що прикметник «національний» має бути застосований до того суверенітету, носієм якого виступає національна держава (нація-держава), взагалі пропонують вважати поняття «національний суверенітет» тотожним поняттю «державний суверенітет» [5, с. 8].

Аналіз останніх джерел і публікацій свідчить, що природа національного суверенітету вітчизняними дослідниками розглядається переважно в контексті міжнародних відносин [6с.3]. При цьому поняття «національний суверенітет», як правило, зводиться до відомого права націй на самовизначення [7с. 186; 8, с. 82], хоча вже з самого поняття «нація» (котра незалежно від свого етнічного змісту є у будь-якому випадку асоціацією політично суб'єктних громадян) витікає необхідність розглядати національний суверенітет як верховну колективну владу громадян-членів нації у власній політичній організації - державі національного типу. Звідси представляється, що дефініції «національний суверенітет» і «суверенітет нації» є релевантними і фактично описують один і той же феномен. Однак жорстке визначення нації як суб'єкта суверенітету передбачає стабільну агрегацію її політичного інтересу і політичну єдність, що не підтверджується емпіричними дослідженнями. Тому, на мою думку, доцільніше використовувати термін «національний суверенітет», як такий, що менш жорстко окреслює суб'єктність.

Проблема ж реалізації основної характеристики нації як сукупності політично суб'єктних громадян, що здійснюють колективні національні інтереси через механізм власної політичної організації - національної держави виводиться за рамки досліджень. У вітчизняній же науці національний суверенітет розглядається більш вузько, зводячись в основному до права нації на самовизначення. До того ж сама нація українськими політологами тра-

диційно розглядається як цілісний суб'єкт політичної діяльності, в її складі не виділяються соціальні групи з антагоністичними інтересами [9; 10].

У процесі розбудови сучасної суверенної української держави категорія «національний суверенітет» в політичному і медійному просторі використовувалася неодноразово, перш за все як стратегічна мета державотворення. Ряд дослідників визначає вказану категорію лише як декларативний принцип, який не має юридичної сили. У той же час значна частина науковців відзначають глибоку ідеологічну сутність цього інституту і його практичну цінність. Проте навіть за чверть століття формування української політичної системи концепт національного суверенітету не отримав ні адекватного політологічного аналізу, ні навіть юридичного визначення. Тим самим, актуальність обраної теми визначається науковою невизначеністю категорії «національний суверенітет» і практичними проблемами та перспективами його реалізації в процесі формування сучасної української державності, насамперед з точки зору політології. У результаті категорія національного суверенітету в українському політологічному дискурсі представляється скоріше як ідеальна модель, ніж як реальний елемент політичних відносин.

Отже, базовою політичною характеристикою нації є те, що саме члени нації являються політично суб'єктними громадянами держави, володіючи колективним монопольним правом на використання її механізму. Класичним прикладом даного підходу можна вважати визначення К. Дойча: «нація - це народ, який володіє державою» [11, с. 330]. Таким чином, нація визначається як основний державотворчий елемент, джерело державної влади і носій державного суверенітету. Звідси взаємопов'язаність категорій суверенітету держави і суверенітету нації - національний суверенітет реалізується за допомогою державного.

Таким чином, процес реалізації національного суверенітету носить конкурентний характер боротьби в самому суспільстві за вплив на прийняття державних рішень і в кінцевому підсумку - боротьби за державну владу. Це означає залежність категорії «національний суверенітет» від розподілу ресурсів влади в суспільстві, а також передбачає диференціювання реальних суб'єктів

політичної влади всередині нації (фракцій національної еліти). Політичні еліти, просуваючи свої специфічні інтереси через політичну систему, намагаються надати їм характеру загальнонаціональних для того, щоб у боротьбі з конкуруючими угрупованнями заручитися підтримкою більшості або хоча б частини нації. Прийшовши до державної влади, правляче угруповання використовує суверенітет національної держави для задоволення власних інтересів, котрі далеко не завжди і не в усьому збігаються з інтересами як нації, так і держави. При цьому гасло національного суверенітету використовується цим угрупованням як засіб мобілізації в своїх інтересах ресурсів громадян та переконання їх у тому, що здійснюваний ним порядок розподілу ресурсів у суспільстві відповідає інтересам всіх членів нації.

Підсумки вище викладеного можна визначити у наступних положеннях:

- По - перше, сферою і механізмом державного суверенітету є не тільки держава, але і вся політична система даного суспільства.

- По-друге, суб'єктами національного суверенітету є: громадянин як політично суб'єктний член нації, нація як спільнота політично повноправних громадян і національна держава як механізм вираження політичної волі громадян-членів нації.

- По-третє, реальне наповнення змісту категорії «національний суверенітет» відображає ступінь участі основної маси членів нації у здійсненні політичної влади через різні форми демократії. Відображенням національного суверенітету, його результатом є ступінь здійснення індивідуальних і групових прав членів нації - не тільки політичних і культурних, а й економічних. Таким чином, базову функцію національного суверенітету можна визначити як реальне забезпечення всього комплексу прав і свобод спільноти громадян національної держави - нації як колективного суверену.

1. Авдійский В. И. Национальная экономическая безопасность в условиях глобализации // *Международное публичное и частное право*. Донецьк. 2012. № 2.
2. Барабаш Ю.Г. *Проблеми співвідношення державного суверенітету і суверенних прав*// *Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми: монографія/ за ред. Ю.П. Битяка, І.В. Яковюка. -Х.: Право, 2010. -272 с.*

3. Кузнецова Е. *Западные концепции государственного суверенитета // Между-народные процессы.* - 2006. - № 11. URL: <http://www.intertrends.ru/eleveth/007.htm>
4. Ткачук Ю.В. *Глобалізація в сфері політики: інститути і механізми наддержавного впливу: Автореф. дисертації канд. політ. наук: 23.00.02 / Одес. нац. юрид. акад.* — Одеса, 2004. — 16 с. URL: <http://links.dir.com.ua/linkinfo.php?linkID=215> (дата звернення: 09.09. 2018)
5. *Національний суверенітет України в умовах глобалізації: національна доповідь.* - К.: Парламентське вид-во, 2011. - 112 с.
6. *Політологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Кремень, В.П. Андрущенко, В.Г. Воронкова, А.О. Лузан, В.І. Полуріз.* - К.: Альтерпрес, 2002. - 612 с.
7. *Політологія: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Кремень, В.П. Андрущенко, В.Г. Воронкова, А.О. Лузан, В.І. Полуріз.* - К.: Альтерпрес, 2002. - 612 с.
8. *Національний суверенітет та національне самовизначення: питання теорії та український досвід//Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти.* - Х., 2003.- С. 53-87.
9. Гапотій В.Д. *Теоретичні та практичні аспекти суверенітету народу, нації та держави. Автореф. дис. на здобуття наук, ступеня кандидата юридичних наук. Спеціальність 12.00.01. - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень Харків - 2005 - 18 с.*
10. Троян І. *Державний суверенітет як політологічна категорія: сутність, характеристики, особливості трансформації / І. Троян // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: [збірник наукових праць]. Вип. 22 / НАН України, Інститут народознавства, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Національний університет «Львівська політехніка»; [редкол.: Я. Ісаєвич (голова) та ін.]. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. - 162 с. - С. 130-136.*
11. Дойч Карл. *Народи, нація та комунікація / Карл Дойч // Націоналізм: Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера [антологія; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий] - К.: Смолоскип, 2006. - С. 327-334.*

ДО ПИТАННЯ ПРИМИРЕННЯ З ЖЕРТВАМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ЧИ МОЖЛИВА МЕДІАЦІЯ?

Поширення відновних практик урегулювання кримінально-правових конфліктів є як ніколи актуальним питанням у сучасних демократичних суспільствах. Водночас можливість примирення правопорушника з жертвами різних кримінальних правопорушень різниться як з правових, так із моральних і психологічних підстав. Достатньо суперечливою є думка окремих фахівців щодо можливості примирення з жертвами домашнього насильства, оскільки таке пов'язане з численними психологічними та емоційними перешкодами для жертви, що може не лише не враховувати її права та інтереси, а й навіть завдати більшої шкоди та страждань.

Принагідно зазначимо, що Закон України «Про медіацію» не містить заборони щодо застосування процедури медіації у кримінальних провадженнях відносно вчинення домашнього насильства (стаття 1261 КК України) чи інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, дефініція якого визначена в статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2]. За частиною першою статті 3 Закону України «Про медіацію» визначено, що дія вказаного закону поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання виникненню конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі у кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим). Водночас наступним абзацом цієї ж частини статті передбачено, що законодавством можуть передбачатися особливості проведення медіації в окремих категоріях конфліктів (спорів) [1].

Отже, як убачається із викладеного вище, профільний закон не визначив чіткої заборони здійснення медіації з жертвами домашнього насильства.

При цьому слід акцентувати увагу, що для досягнення цілей проведення медіації, в основі якої власне лежить примирення між правопорушником та потерпілим, слід забезпечити неухильне дотримання усіх без виключення принципів проведення медіації. Як відомо, у ході здійснення медіації сторони повинні бути рівними у своїх правах та вільними як у прийнятті рішення щодо застосування до них цієї процедури, так і щодо прийняття рішення за результатами медіації, яке фіксується у медіаційній угоді між сторонами (їхніми представниками).

На рівні законодавства України твердження на користь недопустимості застосування примирення у злочинах, пов'язаних з домашнім насильством, можна віднайти у Державному стандарті соціальної послуги та посередництва (медіації), затвердженому наказом Міністерства соціальної політики України від 17 серпня 2016 року № 892, за абз. 2 п. 2 якого зазначається, що соціальна послуга в частині проведення медіації не застосовується між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або злочин, у випадках насильства у сім'ї, торгівлі людьми, жорстокого поводження з дітьми [3]. Проте за положеннями частини першої статті 469 КПК України допускається укладення угоди про примирення у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством [4].

На рівні міжнародного права позицію про необхідність заборони посередництва та примирення у випадках домашнього насильства можна зустріти у статті 48 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, відповідно до якої держави вживають необхідних законодавчих або інших заходів для заборони на обов'язкові альтернативні процеси з вирішення спорів, у тому числі посередництво та примирення, стосовно всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції [5]. Як убачається із тексту та навіть самої назви згаданої Конвенції, випадки домашнього насильства відносяться до сфери її регулювання.

Аналізуючи практику застосування медіації відносно жертв домашнього насильства зарубіжних країн, доцільно звернути увагу на положення Кодексу потерпілих Великобританії, які та-

кож не виключають можливість застосування медіації з жертвами домашнього насильства. При цьому політика Ради голови національної поліції Великобританії не розділяє застосування процедур відновного правосуддя, до яких відноситься медіація, до жертв домашнього або сексуального насильства [6]. Слід визнати, що випадки застосування медіації у справах про домашнє насильство, якщо вони допускаються згідно із законами тієї чи іншої країни, повинні перебувати під ретельним контролем спеціалістів та експертів у цій сфері, які мають суттєвий досвід та здатні виявити, серед іншого, ризики створення загроз прав та інтересів жертви, оцінити вплив правопорушника на жертву, залежність жертви від винного, а також контролювати морально-психологічний стан потерпілого під час усієї процедури медіації та певний час після неї.

Отже, аналізуючи національне законодавство України і зарубіжних держав, а також акти міжнародного права, можливо виснувати погляд про непопулярність, а в багатьох випадках неприпустимість застосування медіації, коли йде мова про жертв домашнього насильства. Виключенням можуть бути лише поодинокі випадки, коли жертва домашнього насильства за обов'язкових підтримки та нагляду компетентних фахівців здатна в повній мірі пройти через примирення з порушником її прав, витримати емоційний тиск та стрес безпосереднього спілкування з винним.

Означене вище є логічним та йому доволі складно протиставляти значущі аргументи, адже домашнє насильство характеризується залежністю жертви (матеріальною, психологічною, соціальною тощо) від правопорушника, пригніченням морального стану та самооцінки жертви. Потерпілі від домашнього насильства доволі часто зневіряються в системі правосуддя, а тому правопорушник, маючи близькі стосунки з жертвою та розуміючи, яким чином можливо здійснити психічний вплив на жертву, може скористатися його знаннями про особу потерпілого та звести нанівець результати проведеної медіації та дійний захист прав жертви. Припускаємо, що подібну думку розділяв законодавець під час прийняття Закону України від 06 грудня 2017 року № 2227-VIII, що слідує за текстом пояснювальної записки до законопроекту.

1. Закону України «Про медіацію»: Закон від 16 листопада 2021 року № 1875-IX // Відомості Верховної Ради України. 2022. № 7, стор. 2. – ст. 51.
2. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: Закон від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5, стор. 32. – ст. 35.
3. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги та посередництва (медіації)»: наказ від 17 серпня 2016 року № 892 // Офіційний вісник України. 2016. № 77, стор. 121. – ст. 2586, код акта 83280/2016.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон, Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. - № 9 – 10, № 11 – 12, № 13. – Ст. 88.
5. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Конвенція, Міжнародний документ, Застереження, Заява від 11 травня 2011 року, ідентифікатор 994_001-11 // Офіційний вісник України. 2022. № 87, / № 52; 05.07.2022; стор. 12 /, стор. 271, стаття 5450, код акта 114583/2022.
6. Restorative Justice APPG Inquiry into Restorative Practices in 2021/2022. Report on the Inquiry into Restorative Practices in 2021/2022 URL: <https://rjappg.co.uk/wp-content/uploads/2021/09/RJ-APPG-Inquiry-Report.pdf> (дата звернення 28.03.2023).

ОСНОВНІ НАСТАНОВИ РЕЗОЛЮЦІЇ ЄВРОПАРЛАМЕНТУ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ НОРМИ... В РОБОТОТЕХНІЦІ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ДАЙДЖЕСТ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ

Протягом останнього десятиріччя у вітчизняній науці, і протягом останніх 50 років – у наці світової, обговорюється питання правосуб'єктності штучного інтелекту (далі – ШІ), можливості перспектив визнання його суб'єктом суспільних відносин, у т.ч. правовідносин, допустимості і доцільності такого революційного підходу.

Водночас, безупинність розвитку технологій, породжує нагальні проблеми регулювання відносин з використанням ШІ та по відношенню до ШІ в дійсному стані і в перспективі. Розуміння необхідності правового супроводження обумовлює розвиток і правових приписів у відношенні ШІ, нехай вони б зараз і здаються доволі фантастичними, або футуристичними.

Зокрема, у лютому 2017 р. Європейським Парламентом була схвалена Резолюція з рекомендаціями Комісії з норм цивільного права у відношенні робототехніки [1] (далі – Резолюція з норм цивільного права у відношенні робототехніки).

Цей документ аналізує основні критерії автономного ШІ в сферах:

- 1) автономних транспортних засобів (п.п. 24-29);
- 2) дронів (п. 30);
- 3) роботів для догляду (п.п. 31, 32);
- 4) медичних роботів (п.п. 33-35);
- 5) роботів з «ремонту та покращення людини» (п.п. 36-40).

Стосовно кожної груп документ має визначення особливостей застосування ШІ, виділяючи їх особливості. Розуміння останніх важливе саме задля оцінок реальної необхідності встановлення меж правосуб'єктності та цивільно-правових наслідків впровадження ШІ в таких сферах.

То ж дослідимо Резолюцію про цивільно-правові норми в робототехніці з цивільно-правової точки зору.

Стосовно використання автономних транспортних засобів. Це загальне поняття, згідно з Резолюцією про цивільно-правові норми в робототехніці, охоплює «всі види дистанційно-пілотованих, автоматизованих, підключених та автономних засобів автомобільно, залізничного, водного і повітряного транспорту, включаючи автомобілі, потяги, судна, пароми, літаки, дрони а також майбутні розробки в цьому секторі».

В Резолюції про цивільно-правові норми в робототехніці робиться акцент саме на автомобілях, оскільки останні, зокрема Tesla, вже демонструють елементи ШІ в своїх конструкціях.

В цілому, документ наголошує що перехід на автономні транспортні засоби впливатиме на такі аспекти:

- цивільну відповідальність в частині безпеки і страхування;
- безпеку руху;
- всі питання, пов'язані з оточуючим середовищем;
- безпека даних (доступ, захист, конфіденційність, тощо);
- залежність від якості зв'язку;
- питання зайнятості;
- необхідність інвестування в шляхи сполучення та супутні елементи інфраструктури.

Документ передбачає окремі вимоги щодо різних груп робіт, поділяючи їх на: транспорт, дрони, роботи з догляду, медичні роботи, роботи з ремонту та покращення людини.

На прикладі автомобілів в досліджуваному документі аналізуються фактори реакції водія, зокрема, у разі незапланованої передачі керування транспортним засобом ШІ. Задля забезпечення і унормування критеріїв, що забезпечуватимуть безпеку водія і оточення документ закликає країни-учасниці забезпечити реалістичні значення, котрі визначатимуть безпеку і відповідальність.

Наголос окремо робиться на необхідності обов'язкового інформування про місцезнаходження автономного транспортного засобу через системи європейської супутникової навігації Galileo и EGNOS, для чого, принаймні на момент прийняття документу,

необхідні роботи з запуску нових супутників для такого спостереження і позиціонування.

Звертається увага і на те, що автономні транспортні засоби можуть повернути до активного життя осіб з обмеженими руховими здатностями, котрі належать до уразливих груп.

Тобто, автономні транспортні засоби перейматимуть на себе ще і значну рухову, «дієву» функцію особи котра є користувачем такого засобу, і, відповідно, прийняття рішень, які передаються звичайною людиною при керування через рухи тіла.

В цілому, основні цивільно-правові настанови зводяться до:

- 1) особливостей супутникової навігації та відстеження автономних транспортних засобів;
- 2) особливостей їхнього страхування;
- 3) екологічного контролю;
- 4) особливостей при застосуванні уразливими групами (інклюзія).

Стосовно дронів, документ передбачає, наприклад, необхідність оцінки введення обов'язкової системи зостереження, котра даватиме можливість визначати місцезнаходження повітряних об'єктів в режимі реального часу під час їхнього використання.

Роботи з догляду, за змістом документу, мають бути забезпечені профілактикою, допомогою, щодо них постійно має здійснюватися моніторинг, враховуючи те, що вони спрямовані на спілкування і допомогу людям похилого віку (у тому числі з деменцією, втратою пам'яті) та людям з обмеженими можливостями. Крім того, окремо передбачена необхідність наділення таких роботів здатністю до спілкування, адже догляд не може здійснюватися без неї.

Щодо медичних роботів, вказується що керувати такими роботами можуть виключено лікарі, котрі наділені спеціальними знаннями до яких приналежні відповідні роботи. «Слід вважати життєвоважливим дотримуватися принципу контрольованої автономії роботів, при якій первинне планування лікування і остаточне рішення про цього проведення завжди лишається за людиною[хірургом]» [1].

Використання роботів з ремонту та покращення людини, передбачає необхідність термінового введення в медичних уста-

новах комітетів з етики застосування роботів, а у разі залучення роботів-імплантів (протезів і т.д.) необхідне забезпечення безперервного, стійкого доступу до обслуговування, удосконалення і оновлення програмного забезпечення з метою уникнення збоїв та помилок.

Крім того, Резолюцією передбачається необхідність застосування пріоритетів захисту таких систем, адже інтегровані в тіло людини пристрої можуть бути зламані, відключені, що може поставити під загрозу здоров'я та життя людини.

Щодо впливу роботів на оточуюче середовище, то вони мають впроваджуватися таким чином, об плив був мінімальний. При розробці і впровадженні їх необхідно керуватися політикою замкненого циклу, прийнятою в ЄС.

1. Джерела: Резолюція Європейського парламенту від 16 лютого 2017 р. з рекомендаціями Комісії з норм цивільного права у відношенні робототехніки (2015/2103 (INL)) (2018/C 252/25) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017IP0051>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СТ. 365-3 КК УКРАЇНИ

Мета та мотив кримінального правопорушення традиційно розглядаються як ознаки його суб'єктивної сторони. Як мета, так і мотив є факультативними ознаками вказаного елементу складу кримінального правопорушення, які набувають ознак обов'язкових у випадку, коли про це вказано в диспозиції конкретної статті. Саме в цьому випадку встановлення мети чи мотиву вчинення кримінального правопорушення буде впливати на кваліфікацію діяння.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365-3 КК України, обов'язковою ознакою визначає мотив його вчинення. Мотивом цього кримінального правопорушення визначено корисливі спонукання (корисливий мотив), а також інші особисті інтереси чи інтереси третіх осіб. Тобто, для кваліфікації бездіяльності працівника правоохоронного органу за вказаною статтею обов'язковим є встановлення хоча б одного із зазначеного виду мотиву. Натомість мета вчинення вказаного діяння не має жодного значення.

З цього приводу виникають наступні запитання. По-перше: Чи коректним є використання під час формування диспозиції статті 365-3 КК України вказівки саме на мотив, а не на мету вчинення цього діяння. Чи не має в цьому випадку підміни понять? А по-друге: Чи справді мета вчинення цього кримінального правопорушення не має юридичного значення?

Мотив як поняття, що тісно взаємопов'язане із поняттям мета вчинення кримінального правопорушення, не є тотожним останньому. Вони по-різному характеризують вольовий процес і не збігаються [1]

Так, мотив – це те внутрішнє психічне спонукання особи до вчинення нею діяння, яке і є його рушійною силою. Мотив пере-

дує меті. Він виникає на стадії наміру вчинити діяння, хоч і реалізується та може змінюватися протягом вчинення останнього. Та все ж ключовим є те, що саме мотив визначає мету діяння як бажаний і об'єктивований його результат.

Якщо нетотожність вказаних понять є очевидною, то у чому ж тоді виникають сумніви щодо коректності змісту диспозиції ст. 365-3 КК України в частині визначення обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони саме мотиву вчинення діяння?

Передусім, це пов'язано із тим, що таке законодавче формулювання може стати перешкодою для того аби вважати діяння, передбачене у ст. 365-3 КК України, корупційним відповідно до приписів ст. 45 КК України. Зокрема у примітці до вказаної вище статті міститься перелік кримінальних правопорушень, які законодавцем вважаються корупційними. Серед вказаного переліку не міститься положення ст. 365-3 КК України. А з огляду на те, що вказаний перелік є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню, у будь-якому разі незалежно від мети чи мотиву вчинення діяння, передбаченого ст. 365-3 КК України, воно не може вважатися корупційним.

Однак, з'ясування наявності підстав вважати діяння, передбачене ст. 365-3 КК України, корупційним має важливе як практичне так і теоретичне значення. Перше полягає у тому, що вибірковий та необґрунтований підхід законодавця до формулювання переліку корупційних діянь може бути поштовхом до зміни останнього. А практичний аспект криється у можливості застосування до особи, котра вчинила діяння, передбачене ст. 365-3 КК України, заохочувальних кримінально-правових норм, які дозволяють сьогодні уникати відбуття реального покарання за його вчинення.

Отже, однією із ознак корупційного кримінального правопорушення в науковій літературі називають мету його вчинення, а саме – отримання неправомірної вигоди[2]. Власне тут і криється певна проблематика.

Визначена в доктрині кримінального права мета корупційного кримінального правопорушення насправді не є обов'язковою ознакою такого елемента його складу як суб'єктивна сторона. Зокрема, правовий аналіз перелічених у ст. 45 КК України кримінальних правопорушень дозволяє говорити про, те, що у своїй

переважаючій більшості вони не містять у диспозиції вказівку на спеціальну мету. Здебільшого іде мова про спосіб вчинення кримінального правопорушення. Натомість мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони передбачена лише у ст. 364, 364-1 та 365-2 КК України. Таким чином, прямої залежності між тим що до переліку діянь, який міститься у примітці до ст. 45 КК України, належать кримінальні правопорушення, в яких спеціальна мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, не має.

За своїм змістом бездіяльність працівника правоохоронного органу справді є схожою із зловживанням особою, котра виконує функції держави своїми повноваженнями. Очевидно, що таке зловживання вчиняється особою не просто так, а з певної мотивації, як корисливої так і не корисливої. Відтак, використання терміну «мотив» у диспозиції ст. 365-3 КК України є досить логічним. Мета ж отримання неправомірної вигоди у вказаному кримінальному правопорушенні очевидно також присутня, адже визначений у диспозиції статті 365-3 КК України корупційний та інший особистий інтерес чи інтерес третіх осіб з огляду на поняття мотиву формує в особи бажання досягти мети наживи чи якої-небудь іншої вигоди.

Відтак, вважаємо, що корупційний характер ст. 365-3 КК України продиктований змістом вказаної статті і не залежить від визначеної у ньому обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони. При цьому для уніфікації законодавчого підходу формування системи корупційних кримінальних правопорушень пропонуємо замінити у тексті ст. 365-3 КК України слово «мотив» на словосполучення «з метою». А також включити ст. 365-3 КК України до переліку корупційних діянь, який міститься у примітці до ст. 45 КК України.

1. Гупалюк А.С. Характеристика мотиваційного процесу особи злочинці Прикарпатський юридичний вісник Кримінальний процес та криміналістика Випуск 4(39), 2021 С. 47-50
2. Пасека О.Ф. Співвідношення понять «Корупційне правопорушення, пов'язане з корупцією», «корупційне правопорушення» та «корупційний злочин». Право і суспільство. 2020. No 2(2). С. 197–203.

Заєць Д.Г.

*аспірант Державної наукової установи
Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

ЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ЛОБІЮВАННЯ ТА РИЗИКУ ВІДСУТНОСТІ ТАКОЇ ПРАКТИКИ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Лобіювання, акт впливу на законодавчі рішення, є невід’ємним аспектом демократичних систем. Тим не менш, його потенціал для зловживань призвів до широкого занепокоєння та стимулював розвиток законодавчих норм у всьому світі.

Концепція ефективного регулювання лобістської діяльності в суспільстві охоплює широкий спектр елементів, і все це спрямоване на забезпечення прозорості, підзвітності та справедливості у взаємодії між особливими інтересами та прийняттям урядових рішень.

Одним з ключових вимірів регулювання є прозорість активності лобіювання. громадянам та політикам краще зрозуміти, який вплив виявляється на законодавчі процеси. Ці заходи спрямовані на підвищення уваги та підзвітності громадськості, що дозволяє громадянам та політикам краще зрозуміти, який вплив виявляється на законодавчі процеси. Проте ефективність цих правил обговорюється, з побоюваннями щодо повноцінної звітності та складності визначення «лобіювання» самого.

Другим важливим аспектом є практики нормативного регулювання самого лобіювання та його прозорості. Зокрема, Європейський Союз ввів доволі суворі практики обмеження лобіювання і його повної прозорості, виключивши практики лобіювання, котрі не є етичними: пропозиції подарунків, тощо.

Іншим важливим аспектом є регулювання практики лобіювання. Деякі країни, такі як Європейський Союз, прийняли суворіші правила, що забороняють певні практики, які вважаються неетичними, як пропозиція подарунків або прихильності законодавцям.. Інші юрисдикції зосереджені на встановленні етичних керівних принципів для лобіювання, сприянні добровільній при-

хильності до кодексів поведінки, а не в накладенні суворих юридичних обмежень.

У той час як деякі країни покладаються в першу чергу на самооцінку та адміністративні санкції, інші створили спеціальні органи для розслідування та переслідування порушень лобіювання лобіювання. Наприклад, Сполучені Штати зберігають Управління державної етики, відповідальну за дотримання законів про етику та розслідування етичних порушень.

Еволюція лобістських правил є свідченням дебатів, що продовжуються, пов'язаних з цією складною проблемою. Багато країн адаптують свої правила для вирішення виникаючих проблем, таких як зростаюча роль соціальних мереж у лобіюванні та вплив іноземних суб'єктів. Так, зростання платформ цифрового лобіювання викликало обговорення необхідності оновлених правил для забезпечення прозорості та підзвітності в онлайн-кампаніях.

Світовий досвід законодавчого регулювання лобіювання виявляє різноманітні підходи, кожен з яких має свої сильні сторони та обмеження. Хоча прозорість та підзвітність є ключовими цілями, конкретні механізми та ступінь регулювання значно різняться у різних юрисдикціях. Надто динамічний характер лобістської діяльності, зумовлений технологічними досягненнями і політичними ландшафтами, що змінюються, продовжуватиме формувати дебати про нормативні рамки. Зрештою, пошук правильного балансу між сприянням відкритим і залученим політичним середовищем при захисті цілісності законодавчих процесів залишиться центральною проблемою для політиків.

Відсутність або неналежне регулювання лобіювання становить значну кількість ризиків, що впливають як на демократичний процес, так і суспільний інтерес.

Неврегульованість лобіювання, або відсутність такого може призводити до наслідків, котрі прямо підривають основи демократії в сучасних суспільствах.

Нерегульоване лобіювання дозволяє окремим особам та організаціям значно впливати на політиків без прозорості чи підзвітності. Це може призвести до прийняття рішень на основі особистої вигоди чи корпоративних інтересів, а не суспільного блага.

Умовно можна позначити такий ризик як корупцію та невиправданий вплив.

У випадку коли лобіювання залишається без контролю, воно підриває суспільну довіру до уряду та його здатність діяти в найкращих інтересах своїх громадян. І це викликає ерозію суспільної довіри.

Відсутність регулювання може дати несправедливу перевагу багатим і добре пов'язаним групам, оскільки вони можуть дозволити собі наймати дорогих лобістів та впливати на прийняття рішень більш ефективно, ніж звичайні громадяни. Такий стан не може не викликати соціального обурення і підриву основ демократії.

Нерегульоване лобіювання працює у тіні, що ускладнює відстеження впливу лобістів та притягувати їх до відповідальності за свої дії: відсутність прозорості та підзвітності.

Без адекватного регулювання існує ризик того, що колишні урядовці використовують свої зв'язки та знання, щоб принести користь приватним інтересам, розмиваючи лінії між державною службою та приватною вигодою.

Соціальний інтерес, як запорука суспільної діяльності також може зазнавати у разі відсутності належного регулювання лобістської діяльності.

Так, нерегульоване лобіювання може призвести до рішень, які принесуть користь невеликій групі впливових інтересів за рахунок суспільного блага. Це може мати негативні наслідки для охорони здоров'я, безпеки та навколишнього середовища.

Лобіювання без прозорості та підзвітності може призвести до погано поінформованої та неефективної політики, яка не відповідає потребам громадськості.

Нерегульоване лобіювання може посилити існуючу соціальну та економічну нерівність, даючи несправедливу перевагу багатим та впливовішим.

Коли лобіювання нерегулюється, звичайним громадянам може бути важко почути свої голоси та впливати на політичні рішення.

Упередження таким ризикам може утворювати сильне та прозоре регулювання лобіювання, котре включає вимоги роз-

криття для лобістів, обмеження на внески кампанії та періоди охолодження для урядовців, які переходять на лобіюючі ролі.

Громадяни, завдяки належній системі державної політики інформування, мають бути обізнані про вплив лобіювання та про те, як брати участь у демократичному процесі.

З боку держави також має бути впроваджений незалежний орган контролю за дотримання стандартів лобіювання, прозорості лобіювання і мати широкі повноваження впливу на усунення від лобіювання осіб, які нехтують державними вимогами до лобіювання в державі.

Правила лобіювання повинні регулярно розглядатися та оновлюватися для вирішення проблем, що розвиваються, та забезпечення їх ефективності в просуванні прозорості, підзвітності та справедливості. Це має бути постійний процес, заснований на законності, прозорості та соціальній справедливості.

<i>Knysh V.V.</i> Problems of protecting the rights of prisoners of war in the conditions of the russian-Ukrainian war	3
<i>Гавриленко Н.А.</i> Засоби забезпечення динамічної безпеки в установах виконання покарань та їх роль у запобіганні пенітенціарній злочинності	7
<i>Гамалюк Н.</i> Закон про акціонерні товариства. Основні новації	12
<i>Давидович А.В.</i> Проблеми захисту речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому.....	17
<i>Данилюк Л.Р.</i> Тварини як особливі об'єкти цивільних прав	22
<i>Ищук Д.В.</i> До питання про сутність поняття «кредит» у вітчизняному та зарубіжних правопорядках.....	27
<i>Карабін С.М.</i> Міжнародно-правовий вимір захисту діяльності органів кримінальної юстиції: короткий огляд	31
<i>Котилко Я.</i> Застосування Європейським судом з прав людини стандартів свободи віросповідання в контексті українського законодавства.....	33
<i>Малінковська О.В.</i> Захист прав людини під час збройних конфліктів	37
<i>Найда І.В.</i> Співвідношення понять «громадянськість» та «патріотизм»	45
<i>Піщик Х.З.</i> Зміст юридичного статусу спадкоємця і спадкодавця при спадкуванні за законом	47
<i>Пулик В.М.</i> Поширеність та динаміка втручання в діяльність судових органів як одна із підстав криміналізації поведінки.....	50
<i>Савчук В.А.</i> Замах як вид незакінченої злочинної діяльності за законодавством деяких країн.....	54
<i>Стефанишин Н.М., Танюк І.І.</i> Державний контроль за інноваційною діяльністю учасників господарських відносин	58

<i>Яш К.П.</i> Адміністративний захист прав на торгову марку у рекламі за ключовими словами в Китаї.....	63
<i>Дем'янюк В.І.</i> Проблеми розуміння «державного та народного суверенітету» на сучасному етапі та шляхи їх вирішення.....	68
<i>Касьянов І.О.</i> До питання примирення з жертвами домашнього насильства: чи можлива медіація?	74
<i>Варинський В.О.</i> Основні настанови Резолюції Європарламенту про цивільно-правові норми... в робототехніці та штучний інтелект: дайджест основних підходів	78
<i>Начиняний Д.</i> Окремі питання суб'єктивної сторони ст. 365-3 КК України	82
<i>Заєць Д.Г.</i> Значення ефективної легітимізації лобіювання та ризику відсутності такої практики для суспільства.....	85

Наукове видання

**Щорічна Всеукраїнська науково-практична
конференція молодих вчених**

**«Вдосконалення правового
регулювання прав та основних
свобод людини і громадянина»**

В авторській редакції
Комп'ютерна верстка Ігор КОЗИЧ

Підписано до друку 19.06.23. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 8,3. Наклад 120 пр.
Зам № 15/22-23.

Віддруковано
в навчально-науковому юридичному інституті
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника»
76018, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 44а